

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

*Ústav germánských studií
Nederlandistika*

Studijní rok 2006/2007

Diplomová práce magisterkého studia nizozemské filologie

TWEELINGFORMULES IN HET NEDERLANDS

Binominal Phrases in Dutch

Vedoucí práce: **PhDr. Zdenka Hrnčířová**

Vypracovala: **Markéta Borůvková**

PRAHA 2007

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu, kterou jsem použila.

Ik verklaar dat ik mijn afstudeerscriptie alleen heb geschreven en alle vakliteratuur die ik gebruikt heb in de literatuurlijst heb vermeld.

V Praze, dne

Markéta Borůvková

Dankbetuiging

Ik wil graag van harte mijn dank betuigen aan PhDr. Zdenka Hrnčířová voor haar waardevolle adviezen.

INHOUD

1	Inleiding.....	5
1.1	Werkwijze.....	6
1.2	Opbouw.....	7
2	Het theoretische deel	8
2.1	Terminologie.....	8
2.2	Definities.....	9
2.3	Geschiedenis	10
2.4	Karakteristiek en functie van de fraseologismen.....	11
2.5	Classificatie van de fraseologismen.....	13
2.5.1	Gezegde, spreekwoord, zegswijze.....	14
2.5.2	Bijzondere structuurtypes.....	15
2.6	Fraseologische woordparen	16
2.6.1	Karakteristiek van de woordparen.....	16
2.6.2	Indeling van de woordparen	18
2.7	Equivalentie	20
3	Het praktische deel	25
3.1	A) Volledige equivalentie.....	25
3.2	B) Volledige equivalentie	27
3.3	Gedeeltelijke equivalentie.....	36
3.4	Nul-equivalentie	64
4	Analyse	72
4.1	Een volledig overeenkomend fraseologisch equivalent	72
4.2	Een gedeeltelijk overeenkomend fraseologisch equivalent.....	75
4.3	Niet overeenkomend fraseologisch equivalent.....	82
4.4	Bijzondere semantische en retorische kenmerken van de woordparen ..	84
	Conclusie	86
	Resumé	90
	Résumé	91
	Literatuurlijst	92
	BIJLAGE.....	94

1 Inleiding

Deze scriptie is gewijd aan een fraseologisch fenomeen – tweelingformules (of ook woordparen genoemd). In mijn onderzoek beperk ik me tot binominale tweelingformules in het Nederlands.

Onder nominale fraseologismen worden volgens de definitie van Burger “fraseologismen verstaan die de zinsdeelfuncties van subject, object, eventueel ook attriboot kunnen vervullen.”¹

Naar mijn weten heeft nog niemand de Nederlandse woordparen onderzocht. Er bestaat ook geen bekende corpus van Nederlandse woordparen.

Mijn oorspronkelijke doel was ook de Duitse woordparen in het onderzoek te betrekken. Een contrastieve analyse van drie talen zou echter een zeer omvattend werk opleveren. Na overleg heb ik besloten om woordparen van twee talen te behandelen, dus het Nederlands en het Tsjechisch.

De vragen die ik tracht te beantwoorden zijn: hoe laten woordparen zich naar hun morfologische, syntactische en semantische kenmerken indelen? Behoren binominale verbindingen in het Nederlands tot een omvangrijke of een geringe groep van fraseologismen? Welke woordsoort is het meest voorkomende element in de woordparen? Welk type Tsjechische equivalentie komt het meeste voor?

Zijn er regelmatigheiden in de morfo-syntactische opbouw van de equivalenten te constateren?

Mijn hypothese luidt als volgt: Er bestaat slechts een kleine groep van zelfstandige woordparen. In de groep van de gedeeltelijke equivalentie komen de meeste woordparen voor.

Deze scriptie heeft twee doelen. Het ene doel is een contrastieve vergelijking van de Nederlandse en de Tsjechische binominale woordparen te geven, gericht op morfologische en semantisch-lexikale overeenkomsten en verschillen. Het tweede doel van dit werk is als hulpmiddel te dienen bij het onderwijs of het vertalen.

¹ Burger(1998:42)

1.1 Werkwijze

De eerste stap was het verzamelen van het materiaal en het opstellen van een corpus met woordparen. Als hoofdbron diende het *Van Dale Idioom Woordenboek*². Het corpus heb ik manueel opgesteld, d.w.z. ik heb de woordparen in het woordenboek opgezocht. Tijdens het onderzoek heb ik ook andere woordparen ontdekt en aan het corpus toegevoegd. Als aanvulling bij de hoofdbron worden de volgende bronnen beschouwd: *Nederlandse Spreekwoorden, spreekwijzen, uitdrukkingen en gezegden* van F.A. Stoett³ en drie internetpagina's⁴ die een spreekwoordenlijst bevatten.

Veel woordparen zijn fraseologisch aan bepaalde werkwoorden gebonden, bijv. *van de hand in de tand(leven)*. Al aan het begin van mijn onderzoek stelde ik vast dat er slechts een kleine groep van zelfstandige woordparen bestaat. Daarom heb ik ook binominale woordparen die gebonden zijn aan een werkwoord in het onderzoek betrokken.

De binominale woordparen zijn op alfabetische volgorde gerangschikt. Eerst wordt een korte betekenisomschrijving gegeven. Daaraan wordt een equivalent met de bron toegevoegd.

De binominale woordparen met hun vertalingen zijn in drie typen fraseologische equivalentie verdeeld: volledige equivalentie, gedeeltelijke equivalentie en nul-equivalentie. Alle equivalenten heb ik manueel opgezocht in *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné* en *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné I+II*.⁵ (Een driedelig woordenboek van de fraseologie en idiomatiek van het Tsjechisch. Niet-werkwoordelijke uitdrukkingen en werkwoordelijke uitdrukkingen). Verder ook in *Nizozemsko-český slovník*⁶ (Nederlands-Tsjechisch woordenboek).

De volgende stap was een praktische analyse van het verzamelde materiaal in het kader van de morfo-syntactische, semantische en lexicale mogelijkheden.

² De Groot, editor(1999)

³ <http://www.dbnl.org/tekst/stoe002nede01/>

⁴ <http://www.spreekwoord.nl>; <http://www.spreekwoord.net>; www.spreekwoorden.nl

⁵ Čermák,Hronek,Machač.eds.(1988)

⁶ Čermák,Hrnčířová(1997)

1.2 Opbouw

Het eerste hoofdstuk geeft algemene uitleg over fraseologie. Eerst leg ik de term *fraseologie* uit en geef de karakteristiek en de classificatie van de fraseologismen met een beknopte geschiedenis. Het tweede hoofdstuk presenteert de karakteristiek en classificatie van de woordparen. Daarbij maak ik gebruik van het Duitse model, uitgewerkt door Fleischer. Het derde hoofdstuk behandelt opvattingen van drie taalwetenschappers omtrent typen equivalentie.

Het praktische deel is een Nederlands-Tsjechisch woordenboek van woordparen. De woordparen zijn in drie hoofdgroepen verdeeld volgens het type equivalentie. De woordparen met de volledige fraseologische equivalentie komen in de meeste gevallen zelfstandig voor. Van deze woordparen maak ik dus eerst een alfabetische lijst met daarnaast een Tsjechisch equivalent en vervolgens komt een andere sectie waar deze groep met betekenisomschrijving en mogelijke verbindingen beschreven wordt.

Voor de woordparen met de gedeeltelijke fraseologische equivalentie geldt dat ze meestal aan een werkwoord gebonden zijn. Ik geef alle bekende verbindingen aan waarin ze voorkomen aan, met een passend equivalent.

Voor de groep van woordparen met nul-equivalentie heb geen fraseologisch equivalent in het fraseologisch woordenboek van Čermák gevonden.

In een volgend gedeelte analyseer ik de volledig overeenkomende fraseologische en gedeeltelijk overeenkomende fraseologische equivalenten op een morfo-syntactisch, semantisch en lexikaal vlak.

In het laatste gedeelte heb ik bijzondere semantische en retorische kenmerken van de woordparen geplaatst die het waard zijn om vermeld te worden.

Het volledige corpus is te vinden in de bijlage.

Over het algemeen heb ik niet onderzocht of alle van de in het corpus opgenomen woordparen nog in de spreektaal worden gebruikt.

Bovendien ben ik me ervan bewust dat deze verzameling van de binominale woordparen niet aan de eisen van volledigheid voldoet.

2 Het theoretische deel

In deze sectie wil ik de belangrijkste aspecten van de fraseologie noemen. Ik begin met de terminologie en definities van enkele beroemde taalwetenschappers. Vervolgens wordt voortgegaan met een beknopte geschiedenis, de karakteristiek en de classificatie van de fraseologismen. In het daarop volgende deel houd ik me bezig met de fraseologische woordparen, hun karakteristiek en indeling. Het laatste deel gaat over de typen equivalentie.

2.1 Terminologie

In de dagelijkse communicatie komen we heel vaak uitdrukkingen tegen zoals bijv.: *hij heeft zijn schaapjes op het droge, de spits afbijten, dat raakt kant noch wal of de knoop doorhakken*. Deze woordgroepen helpen ons onze gevoelens en gedachten beter uit te drukken en verrijken de taal. Dit soort vaste uitdrukkingen wordt fraseologismen of vaste verbindingen genoemd.

Het is nuttig om te vermelden dat elke taal zijn eigen begrippen voor elke benoeming van de vaste verbindingen heeft. Tijdens mijn onderzoek maak ik onder andere ook gebruik van Duitse bronnen, waar de vaste verbindingen onder de term „*Phraseologismus*“ (Fleischer, Burger) voorkomen, maar ook als „*Redensart*“ of „*Redewendung*“ of „*feste Wortverbindung/Wortgruppe*“.

In het Nederlands wordt vooral het begrip „*vaste verbinding*“ gebruikt. Onder het begrip *fraseologisme* of *fraseologische verbinding* verstaat Verstraten hetzelfde als onder een *vaste verbinding*. Het Engels heeft voor deze woordverbindingen het begrip „*idioms*“.

Čermák maakt voor de Tsjechische uitdrukking gebruik van „*frazém*“ of „*idiom*“. Čermák voert aan: „Dit begrip begon op de meest wezenlijke kant van het verschijnsel te wijzen, namelijk op de onregelmatige betekenis van de uitdrukking.“⁷ Voor het hele gebied werd zo gelijdelijk de naam „*idiomatiek*“ gecreërd.

Ook het Nederlands gebruikt de benoeming „*idroom*“.

⁷ Čermák (1982: 13)

2.2 Definities

In de Grote Van Dale wordt het begrip idioom omschreven als „bijzondere, karakteristieke woorden en uitdrukkingen van een taal, het taaleigen. Het gaat bij dit begrip om een aantal woorden die een karakteristieke, vaste eenheid vormen waarbij de woorden samen meer of iets anders betekenen dan de losse woorden.”⁸

Verstraten⁹ definieert een vaste verbinding als “een combinatie van minimaal twee lexicaal elementen(woorden), die als gefixeerd geldt. “Onder gefixeerdheid wordt de eigenschap van de verbindingen verstaan dat ze een geheel vormen, die uit concrete woorden bestaat die bij een substitutieproef niet vervangen kunnen worden door andere woorden.”¹⁰

Van Sterkenburg¹¹ verstaat onder fraseologismen, ook „vaste verbindingen“ ook wel „woordgroepcomplexen“ genoemd, „de verzameling van complexe, meerledige lexicaalsemantische eenheden in een taal“.

Čermák karakteriseert de eenheid(idioom): „als vaste combinatie van minimaal twee vormen(morphemen, lexemen, collocatie van zinnen) die formeel, collocaal en semantisch verschillend anomaal is en een eenheid van het onmiddellijke hogere niveau creëert.“¹²

Čermák voert het verschil tussen de regelmatige en onregelmatige combinatie aan, de anormale dus. De eerst genoemde combinatie is karakteristiek voor de dagelijkse taal en is zinvol.¹³ Het zijn verbindingen van het type: *snelle bus, houten stoel, slecht idee of op de tafel liggen*. Met overige worden onregelmatige combinaties bedoeld van het type *kromme sprongen maken, uit je dak gaan, pech onderweg, Jan Rap en zijn maat*.

Auteurencollectief van Karlík, Nekula en Rusínová¹⁴ definiëren idioom als volgt “Idioom zijn vaste woordcombinaties, de betekenis is niet uit de betekenis van de enkele componenten te concluderen. De delen kunnen niet vervangen worden en evenmin kunnen ze van plaats veranderen. Hun onderlinge volgorde ligt vast.” Ieder idioom kan in concurrentie treden met niet-idiomatische uitdrukkingen.

⁸ <http://idioom.hasbuz.nl/> (2007)

⁹ Verstraten (1992:12)

¹⁰ Kowalska-Szubert (1996: 16)

¹¹ Van Sterkenburg (1990: 7)

¹² Čermák (1982:13)

¹³ Ibid.

¹⁴ Karlík,P.-Nekula,M.-Rusínová.Z. (1995:774)

Als een deel ontbreekt of de structuur van de groep verandert, wordt het fraseologische karakter van de eenheid verbroken.

Bijvoorbeeld: *in de wolken zijn* = *zeer blij zijn*

iets op de lange baan schuiven = *iets uitstellen*

het paard achter de wagen spannen = *iets verkeerd aanpakken*

Fleischer hanteert de term *Phraseologismus*. Volgens hem is het belangrijk dat het om een syntactische verbinding van meerdere woorden gaat, waarvan minimaal één open klassewoord. Samenstellingen en werkwoorden met een vast voorzetsel sluit Fleischer uit.¹⁵

2.3 Geschiedenis

De fraseologie is een deelgebied van de taalwetenschap. En het is een relatief jonge taaldiscipline. In de 16de eeuw zijn de eerste verzamelingen van Nederlandse spreekwoorden ontstaan. In het begin waren het bloemlezingen. Het omvangrijkste werk uit deze tijd is de verzameling van Herrebomée (1858-'70), deze verzameling bestond uit drie delen en bevatte ruim 40 000 spreekwoorden. Eveneens belangrijk is het werk van Dr. F.A. Stoett, onder de titel *Nederlandse Spreekwoorden, Spreekwijzen, Uitdrukkingen en Gezegden* (1ste druk, 1901). Sinds die tijd werd de belangstelling voor vaste verbindingen steeds groter. Er werd echter weinig aandacht aan algemene theoretische studies besteed.¹⁶

Als zelfstandige wetenschappelijke discipline kreeg de fraseologie pas na de Tweede Wereld Oorlog aandacht. De fraseologie begon zich eerst in de Sovjet-Unie te ontwikkelen. De bekendste russische taalwetenschapper op dit gebied is V.V. Vinogradov. Ook in de duitstalige landen werd dit deelgebied beoefend. Er ontstonden talrijke studies en lexicografische handleidingen.¹⁷

Vermeldenswaardig is het artikel van Van Gestel *De omschrijving van spreekwoord, zegswijze, uitdrukkingen en gezegde* (1963), Van Gestel definiëert deze termen in de Nederlandse taal.¹⁸

¹⁵ Verstraten (1992: 20)

¹⁶ Kowalska-Szubert (1996: 17-18)

¹⁷ Čermák (1982: 14-15)

¹⁸ Kowalska-Szubert (1996:18)

De Nederlandse fraseologie werd in de laatste jaren door een snelle ontwikkeling gekenmerkt. Dat bewijst het wetenschappelijk proefschrift van Klimaszewska, *Verbale Phraseologie des Niederländischen. Warszawa(1990)*, dat werkwoordelijke vaste verbindingen behandelt, het proefschrift van Verstraten, *Vaste verbindingen. Een lexicologische studie vanuit cognitief-semantisch perspectief naar fraseologismen in het Nederlands(1992)* en een hele reeks van Van Sterkenburg(1986a¹⁹, 1986b²⁰, 1991b²¹) die het aspect van de plaats van vaste verbindingen in een modern woordenboek beschrijven. Verder is het ook Everaert die zich met de definitie van de vaste verbindingen bezighoudt, Van der Woude die de lexicale aspecten van fraseologismen onderzoekt en de Tilburgse *Workshops on idioms*. De eerste publicatie van het congres *Workshops on idioms* heet *Proceedings of the 1st Tilburg Workshop on Idioms. Tilburg(Tilburg University) 1989*.

2.4 Karakteristiek en functie van de fraseologismen

Idioom ontstaan door verschuiving van de oorspronkelijke betekenis van componenten en door automatisering van zulke verschuivingen. Meestal gaat het om metaforische verschuivingen.²²

Kenmerkend voor fraseologismen is dat ze bepaalde gemeenschappelijke trekken vertonen. Dankzij deze eigenschappen kan men fraseologismen van vrije verbindingen onderscheiden. Deze kenmerken zijn volgens **Fleischer(1997)**²³ volgende:

A. Idiomaticiteit: De betekenis van de hele woordverbinding wordt door de uitdrukking van een beeld bemiddeld. Minimaal één component moet dit beeldend vermogen dragen. Elk fraseologisme vertoont verschillende maten van idiomaticiteit. Wij onderscheiden drie typen: geheel idiomatisch, gedeeltelijk idiomatisch en niet-idiomatisch.

¹⁹ „Vaste woordverbindingen(fraseologismen) en GWHN.“ In: Neerlandica Wratislaviensia III.Wroclaw: 27-69.

²⁰ Werk maken van woorden. Rede. Leiden.

²¹ Groot Woordenboek van Synoniemen en andere betekenisverwante woorden. Utrecht/Antwerpen.

²² Karlík, P.-Nekula, M.-Rusínová. Z. (1995:774)

²³ Fleischer (1997: 30-36)

B. Stabiliteit: Onder het begrip stabiliteit verstaan we de stabiliteit van een fraseologische woordverbinding. De hele betekenis van een fraseologisme wordt verbonden met de combinatie van enkele concrete lexicale elementen.

C. Lexicalisering: Uit syntactisch oogpunt moet het fraseologisme altijd meerledig zijn, waarbij de hoogste grens de zin is en de laagste het individuele woord is. Uitzonderingen zijn korte teksten(zegswijzes) en composita.

D. Reproduceerbaarheid²⁴: Fraseologismen worden niet actief geproduceerd, ze zijn bestanddeel van de taal en als zodanig worden ze uit het lexicon gereproduceerd.

Verstraten(1992)²⁵besteedt aandacht aan de termen compositionaliteit, doorzichtigheid, gemotiveerdheid en idiomaticiteit.

- A. Compositionaliteit: Een compositionele betekenis van de vaste verbinding is te beschouwen als “een optelsom van de betekenissen van de samengestelde delen.” In het geval dat de betekenis niet rechtstreeks af te leiden is uit de betekenissen van de samenstellende delen, is de verbinding niet-compositioneel.
- B. Doorzichtigheid: “De doorzichtigheid van de verbinding is afhankelijk van de mate waarin de taalgebruiker in staat is te doorzien op welke wijze de betekenis van de verbinding uit die van de samenstellende delen tot stand is gekomen.“ Het is ook een subjectief begrip en is sterk afhankelijk van de kennis van de taalgebruiker. Een verbinding kan voor de ene ondoorzichtig zijn, terwijl de ander hem volledig begrijpt.
- C. Motivatie: er is sprake van een gemotiveerde of niet – gemotiveerde uitdrukking. Als er een relatie tussen de niet-compositionele betekenis van een verbinding en de letterlijke betekenis van diezelfde verbinding is, dan is de verbinding gemotiveerd. Als de taalgebruiker een verbinding doorziet, kunnen we concluderen dat hij dan ook de motivatie begrijpt.
- D. Idiomaticiteit: Verstraten verstaat onder dit begrip hetzelfde als onder ondoorzichtigheid.

²⁴ Fleischer (1997:63)

²⁵ Verstraten (1992:13-14)

Het is ook nodig om onderscheid te maken tussen stereotype woordverbindingen in de zakelijke, de administratiefrechtelijke, de economische en de journalistieke stijl en de idiomatische uitdrukkingen die ondanks hun stabiliteit een zekere spanning bewaren tussen de letterlijke en de overdrachtelijke betekenis. Terwijl idioom door sterkere of zwakere expressieve kenmerken gekenmerkt worden, gaat het in de bovenstaande functiestijlen meestal om uitdrukkingsformules zonder duidelijke expressieve nuance. Met het oog op herhaalde situaties en thema's op deze communicatieve gebieden maken hier de uitdrukkingsstereotypes de mededeling van informatie makkelijker te begrijpen.²⁶

Ten aanzien van de expressieve lading van idioom verschijnen de idiomatische middelen vaker in functionele stijlen die de expressieve uitdrukking mogelijk maken. Dit vinden we in de conversatiestijl. Idioom drukken verschillende handelingen en betrekkingen uit. Vaak worden ze gebruikt bij het uiten van gevoelens zoals boosheid en verbazing. In massamedia zoals televisie, kranten, op internet komen we heel vaak fraseologismen tegen die het doel hebben om aandacht te trekken.²⁷

2.5 Classificatie van de fraseologismen

Idioom kunnen uit twee woorden bestaan "*rode cijfers*" of ze kunnen meerwoordig "*in kannen en kruiken zijn*" van aard zijn.

Er worden af en toe archaische elementen in idioom bewaard die als zelfstandige woorden niet optreden. Zulke verbindingen worden "unieke componenten" genoemd.²⁸

Voorbeeld: *Iets is naar zijn mallemoer of naar de barbiesjes* = iets is kapot.

De woorden mallemoer en barbiesjes komen buiten deze uitdrukkingen niet voor.

Zoals al vermeld bestaat het fraseologisme uit meerdere componenten (=lexicale delen) en toont het meerdere eigenschappen, daarom is zijn classificatie niet eenvoudig.

Fleischer voert deze verdeling aan:

²⁶ Karlík,P.-Nekula,M.-Rusínová.Z. (1995:775)

²⁷ Ibid.

²⁸ Karlík,P.-Nekula,M.-Rusínová.Z. (1995:774)

*Morfosyntactische classificatie*²⁹: Fraseologismen worden in substantivische(*de zondebok*), adjectivische(*klein maar rein*), adverbiale(*hij is steevast*) en verbale fraseologismen(*iemand in het gareel slaan*) onderscheiden. De indeling moet echter niet volgens de morfologisch-syntactische classificatie identiek zijn met de woordsoort van de componenten, die als de basiselementen optreden. Een fraseologisme met substantieven als basiselement, kan ook een adverbiaal fraseologisme zijn. Maar tegelijkertijd speelt de woordsoort ook een zekere rol. Een fraseologisme dat geen werkwoord bevat als basiselement, kan niet als verbaal fraseologisme functioneren.

*Nominatieve en communicatieve fraseologismen*³⁰:

Nominatieve fraseologismen worden onder het begrip “fraseolexemen” samengevat. Deze fraseolexemen zijn lexicale eenheden voor de benoeming van dingen(in bredere zin worden ook personen inbegrepen), verschijnselen, stand van zaken of eigenschappen. Nominatieve fraseologismen staan in corellatie met het woord, dat als een lexicaal element dient reeds voor de benoeming van de begrippen. Daarom worden de fraseolexemen volgens de woordsoort ingedeeld.

Communicatieve fraseologismen hebben niet alleen zinsstructuur, maar ook in hun functie komen ze overeen met zinnen. Hun betekenis is in de regel niet met woordelijke equivalenten te omschrijven, maar wel met zinnen. De indeling volgens de woordsoort is niet mogelijk zoals bij fraseolexemen. Dergelijke constructies worden in de regel als signalen gebruikt, die de tekst indelen of de communicatie regelen, dus niet als benoemingselementen.

2.5.1 Gezegde, spreekwoord, zegswijze

Naast idiomatische middelen die geen zin vormen, bijv. infinitieven of gezegden, zijn er ook idioom die wel een zin kunnen vormen. In deze groep nemen zegswijzes en spreekwoorden een belangrijke positie in.

Zoals al gezegd kunnen *gezegden* geen zin vormen. Een *gezegde is* „een vaste verbinding van woorden met figuurlijke betekenis, die geen werkwoord bevat“.³¹

Gezegden kunnen geen zin vormen. Bijv.: *met vlag en wimpel; met reil en zeil*.

²⁹ Fleischer (1997:139)

³⁰ Fleischer (1997:126)

³¹ <http://www.onzetaal.nl/advies/spreekwoord.php>

De definitie van de term *spreekwoord* luidt “Een spreekwoord is een kernachtige, vaste uitspraak die een erkende, op ervaring berustende waarheid of wijsheid uitdrukt en die telkens weer toegepast wordt op zich voordoende situaties en verschijnselen.”³²

Voor een *spreekwoord* is de „onveranderlijkheid van formulering en woordkeus”³³ kenmerkend. Bijv.: *Spreken is zilver, zwijgen is goud. Spreek wat waar is, drink wat klaar is, eet wat gaar is.*

Een *zegswijze* is kan in tegenstelling tot een gezegde wel een zin vormen. Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld: *alle wegen leiden naar Rome, het hazenpad kiezen, iets op de lange baan schuiven.*

2.5.2 Bijzondere structuurtypes

Naast de basisclassificatie zijn er *bijzondere structuurtypes*, waarbij bijv. vergelijking(*zo doof als een kwartel, zo mak als een lam*), fraseologische woordparen(*klip en klaar, dag en dauw*), clichés(*hoog in het vaandel staan*), aforismen(*Niet arm is hij, die zijn dagelijks brood heeft*) en gevleugelde woorden (*aan vriendschap heb je iets in alle andere zaken dan politiek en liefde*) behoren.

Er zijn ook veel uitdrukkingen die algemeen zijn en die dus in veel situaties gebruikt worden, zoals *op de hoogte houden; een hekel hebben aan iets; iets tot stand brengen.*

³² <http://www.spreekwoord.net/nl/intro.html>

³³ Ibid.

2.6 Fraseologische woordparen

In deze sectie houd ik me bezig met de fraseologische woordparen. Eerst bespreek ik de term, dan de karakteristieken en de indeling. Voor de beschrijving put ik vooral uit de Duitse bronnen.

Zoals al vermeld behoren de fraseologische woordparen tot bijzondere structuurtypes van fraseologismen. Binnen de Duitse taal stellen deze constructies een zeer omvattende groep voor. In Duden Bd.11 zijn er meer dan 400 formules van deze aard te vinden. Voor dit verschijnsel bestaan meerdere benamingen. Bij Burger³⁴ vinden we de term “*paarige Nominalphrase*”, maar ook “*Paarformel*” en “*Zwillingsformeln*”.

Fleischer³⁵ hanteert de term “*Phraseologische Wortpaare*”. Hij vermeldt ook de term “*Paarformeln*” of “*Zwillingsformeln*”. Bij Sterkenburg³⁶ komen we de benoeming “*woordparen*” of “*tweelingformules*” tegen.

Čermák spreekt over “*binominály*”. De betekenis van dit soort idioom wordt afgelezen van het type structuur, de relaties en de opposities in deze structuur.

2.6.1 Karakteristiek van de woordparen

Een van de hoofdkenmerken van de fraseologische groep is de syntactische structuur. De fraseologische woordparen worden gedefinieerd als “twee verschillende woorden van gelijke woordklasse of twee identieke woorden die verbonden zijn door een conjunctie of een prepositie tot een vaste verbinding.”³⁷

Voorbeelden: *handel en wandel*

kort en goed

heen en weer

botje bij botje

taal noch teken

te hooi of te gras

³⁴ Burger(1982:38)

³⁵ Fleischer(1997:106)

³⁶ Sterkenburg(1987:48)

³⁷ Burger (1982:37)

Ook niet-idiomatische woordparen van deze aard kunnen vaste woordvolgorde tonen.³⁸

Voorbeeld: *broer en zus*

Daarbij zijn de volgende aspecten te behandelen: componenten van woordparen zijn de betekenisdragers, het zijn twee semantisch verwante woorden die in verschillende semantische relaties tot elkaar staan. Het kunnen antoniemen, synoniemen of complementaire begrippen zijn.³⁹

Voorbeelden: *jong en oud*

dag na dag

hart en ziel

Er komen ook “unieke componenten” voor.

Voorbeeld: *altoos en eeuwig*

Bindwoord: Bindwoorden zorgen voor de woordverbinding. Meestal treedt de conjunctie *en* op, soms *of* en *noch* of de prepositie *in*, *na*, *naar*, *om*, *voor*, *tot*.

Voorbeelden: *tand om tand*

een of ander

vis noch vlees

dag na dag

voetje voor voetje

van Pontius naar Pilatus

van haver tot gort

Woordvolgorde: De woordvolgorde is bij de meeste formules, vooral wat verbindingen met “unieke componenten” betreft, volledig vastgelegd of er wordt voorkeur aan tenminste één bepaalde variant gegeven. Bij een aantal formules is de volgorde volledig vrij.

Voorbeelden: *van boven tot onder/van onder tot boven*

her en der

³⁸ Fleischer(1997:106)

³⁹ Ibid.

De formules zijn vaak met verdere woordverbindingen verbonden, vooral met werkwoorden.

Voorbeelden: *iets in geuren en kleuren vertellen*
in vuur en vlam staan

Verder wordt de stabiliteit door verschillende syntactische en morfologische afwijkingen benadrukt. Het lidwoord of preposities bij de substantivische woordparen wordt weggelaten.

Voorbeelden: *huis en haard*
bij tijd en wijle

Retorische kenmerken: De formules bevatten af en toe formele middelen zoals alliteratie of rijm.⁴⁰ Daardoor zijn ze een passend stijlmiddel voor reclameteksten.

Voorbeelden: *dag na dag*
wik noch wak
wijd en zijd

De betekenis van de constructie is een metafoor

Voorbeeld: *door dik en dun gaan.*

of een nuancering, versterking of andere expressiviteit van de betekenis van een van de componenten.⁴¹

Voorbeeld: *angst en beven*
strijk en zet

2.6.2 Indeling van de woordparen

Fleischer⁴² maakt onderscheid tussen vier categorieën. Hij verdeelt de componenten volgens de woordklasse.

Substantivische woordparen: De hele woordverbinding wordt vaak met een prepositie verbonden. Dit bindwoord wordt als verplichte fraseologische component beschouwd.

Voorbeelden: *met kap en keuvel*

⁴⁰ Fleischer (1997:106)

⁴¹ Ibid.

⁴² Fleischer (1997:107)

in weer en wind

Adverbiale woordparen: Adverbiale woordparen worden ook vaak als voorzetselgroep tot fraseem gerealiseerd.

Voorbeelden: *heen en weer*

een en andermaal

Adjectivische woordparen: Adjectivische woordparen hebben in de zin vaak de functie van een predicaat en van een bijwoordelijke bepaling.

Voorbeelden: *iets hoog en laag volhouden*

iemand bont en blauw slaan

Verbale woordparen:

Voorbeelden: *met hangen en wurgen*

het is pompen of verzuipen

Een aantal woordparen zijn vast aan een bepaald werkwoord gebonden. Het woordpaar is dan een component van een verbaal fraseologisme.

Voorbeelden: *met handen en voeten gebonden zijn*

met hand en tand verdedigen

2.7 Equivalentie

In deze sectie wil ik typen van equivalentie bespreken. Aan de hand van verschillende opvattingen van drie taalwetenschappers.

Ik begin met de verdeling volgens Čermák.⁴³

Met het begrip equivalentie wordt de relatie tussen een bepaalde lexeem van de uitgangstaal en een lexeem van de doeltaal aangeduid. Deze relatie is gebaseerd op een identieke, zeer gelijke betekenis en functie. De delen, de finale termen van deze relatie heten equivalenten.

Theoretisch zijn er vier typen equivalentie te onderscheiden.

- A. 1:1 (eenduidige equivalentie)
- B. 1: meerduldig (gedeeltelijke equivalentie)
- C. Meerduldig : meerduldig (gedeeltelijke equivalentie)
- D. 1:0 (afwezigheid van het lexeem en dus ook van equivalentie)

In het geval D gaat het eigenlijk niet om relatie. Pragmatisch wordt er in het woordenboek gesproken over “hiaten” en daardoor wordt ook de ongeschiktheid van de andere taal aangeduid om een bepaalde uitdrukking te uiten, hetgeen onzin is. Elke taal is in staat om alles uit te drukken. Op welk manier dit gebeurt, is een andere zaak. De bron van deze non-equivalentie ligt dikwijls op het gebied van culturele traditie, d.w.z. eten, kleding, handwerkgereedschap, religie, gemeenschappelijke relaties enzovoort.

Type C stelt de correlatie van twee groepen voor tussen bijvoorbeeld tussen een groep met vier synoniemen uit de uitgangstaal en een groep met zeven synonieme equivalenten in de doeltaal. Type B kan men als poly-equivalentie beschouwen. Type A is uiterst zeldzaam. Het betreft in wezen alleen exacte en internationale uitdrukkingen.

Het meest voorkomende geval is B, dus de gedeeltelijke equivalentie. Het bevat veel subtypen en is ook de hoofdbron van de lasten bij het vertalen.

⁴³ Čermák (1995:238-240)

Volgens Čermák zou equivalentie van semantisch- functionele aard zijn. Praktisch gezien is het nuttig om van vijf typen equivalentie uit te gaan vanuit het denotatieve en connotatieve gezichtspunt.

- A. Eenduidige equivalentie: de ene situatie komt met de andere overeen, $a=a$. Deze situatie komt zelden voor.
- B. Perifrase: het equivalent ontbreekt en het is nuttig om de functie uitleg aan te geven (meestal encyclopedische informatie)
- C. Gedeeltelijke equivalentie van meerdere typen: deze vormt de overgang tussen de type A en B. Vanuit het uitgangspunt van distributie kan men hier tenminste drie typen van deze relaties onderscheiden:
 - C1. Bredere en nauwere relatie; het gaat om zogenaamde complementaire equivalentie, bijv.: *lopen* in het Nederlands en *jít, chodit, běžet, běhat* in het Tsjechisch.
 - C2. Algemene en specifieke relatie; *ruka* in het Tsjechisch en *hand en arm* in het Nederlands.
 - C3. Bij de gelijkwaardige begrippen kan het ook om het gedeeltelijk doordringen gaan, wanneer het uitgangswoord en de equivalent zich alleen gedeeltelijk dekken. Bijvoorbeeld.: het Duits en het Nederlands hebben de gemeenschappelijke benoeming *wolf* voor een bosdier (vlk). Daarbij gaat het echter ook om overschrijding in betekenis. In het Duits betekent *wolf* nog *vleesmolen* (strojek na maso). In het Nederlands is het tevens een benoeming voor *tandsteen* (*zubní kámen*) of *een kaardmachine* (*trhačka*).
Equivalentie wordt echter vaak door culturele, sociale en pragmatische aspecten gecompliceerd.
- D. Equivalent gebonden aan een vaste combinatie van lexemen, d.w.z. aan idioom. Het is niet mogelijk alleen maar de equivalent van het gegeven woord aan te geven, maar de hele verbinding is noodzakelijk. Bijvoorbeeld.: *steek: in de steek laten* (*nechat ve štychu*).
- E. Functioneel niet-parallele equivalent: bijvoorbeeld.: verschillende subjecten: *ik mis je* tegenover het Tsjechische *chybíš mi*.

Filipec⁴⁴ definieert de term equivalent als taaleenheid in de doeltaal die in de bewuste tekstuele, systematische samenhang een overeenkomende inhoudelijke waarde heeft met de eenheid in de uitgangstaal. Er zijn woord-, zin-, tekst- en stijlequivalenten. Naast woordenschat met equivalenten bestaat er ook woordenschat zonder equivalenten, met leemtes. Evenals synoniemen zijn er ook volledige equivalenten en gedeeltelijke equivalenten. Deze verschillen door expressiviteit. Polyseme equivalenten verschillen door uiteenlopend getal van equivalente betekenissen. Er worden ook verschillen van omvang en inhoud van de betekenissen toegepast.

Filipec maakt onderscheid tussen drie hoofdgroepen van equivalentie die hij nog verder indeelt. Het zijn symmetrische, symmetrisch-asymmetrische en asymmetrische equivalentie. Zijn indeling doet hij aan de hand van het Tsjechisch-Russische woordenboek en het Russisch-Tsjechische woordenboek.

Voor de volgende indeling van typen equivalentie maak ik gebruik van de bijdrage van **Málková** met de titel “*Nederlandse fraseologie in vergelijking met Tsjechische en Duitse fraseologie*”, verschenen in *Neerlandica Wratislaviensia* XIV, 2003. Op basis van volgende typologie van equivalentie wordt mijn confrontatieve studie van Nederlandse en Tsjechische tweelingformules gegrond.

1. Fraseologische equivalentie

Bij de fraseologische equivalentie komt de eenheid van de uitgangstaal in de vergeleken taal overeen met een equivalent van fraseologisch karakter. De eenheden zijn inhoudelijk identiek, d.w.z. ze komen semantisch en pragmatisch-stilistisch overeen. Wat betreft de lexicale kant kan het equivalent volledig, gedeeltelijk of zelfs helemaal niet overeenkomen met de eenheid van de uitgangstaal.

Op basis daarvan worden volgende drie types fraseologische equivalenten onderscheiden:

A. Een volledig overeenkomend fraseologisch equivalent:

⁴⁴Filipec (1985:203-204)

De vergeleken fraseologische eenheden komen volledig overeen. Dat betekent dus overeenkomst in semantisch, pragmatisch-stilistisch en ook in lexicaal opzicht. We spreken daarbij over:

A1. volledige grammaticale overeenkomst:

Nederlands: *van A tot Z* - Tsjechisch: *od A do Z*

A2. of grammaticale gedeeltelijke afwijking: bijv.:

-in het gebruik van idiomatische composita

Nederlands: *lijdensbeker* – Tsjechisch: *kalich hořkosti*

-in het gebruik van voorzetsels

te pas en te onpas komen – *přijít vhod i nevhod*

-in het grammaticale getal (numerus)

in alle hoeken en gaten – *na každém rohu a díře*

-in het gebruik van diminutieven

voetje voor voetje – *krok za krokem*

-in de woordvolgorde

jong en oud – *staří i mladí*

B. Een gedeeltelijk overeenkomend fraseologisch equivalent

Voor deze groep is het kenmerkend dat de fraseologische eenheden volledig overeenkomen in semantisch en pragmatisch-stilistisch opzicht, maar lexicaal komen ze gedeeltelijk overeen. Hier kunnen ook grammaticale afwijkingen optreden.

B1. Equivalenten met één verschillend component, die semantisch nauw verwant is. De afwijking kan het gevolg zijn van:

-het gebruik van een synonieme component

met raad en daad – *slovem i činem*

-verandering van een lichaamsdeel

met hart en ziel – *tělem i duší*

-verandering van een dierennaam

mossel noch vis – *ani ryba ani rak*

-verandering van een deel voor het geheel, algemene benaming in plaats van een concrete

van kindsbeen af – *od malička*

B2. Equivalenten die een component meer of minder bevatten:

Nederlands: *wis en waarachtig* – Tsjechisch: *jistě*

B3. Equivalenten die een volledig ongelijke component en een gedeeltelijk dan wel volledig overeenkomende component(of meerdere componenten) hebben:

Nederlands: *melk en brood* – Tsjechisch: *krev a mlíko*

B4. Equivalenten die zich voordoen als een ander type fraseologisme, waarbij althans één component in lexicaal opzicht overeenkomt:

zo dom als een ezel – *osel oslovská/ý*

B5. Equivalenten van polyseme fraseologische eenheden die in één betekenis van de uitgangstaal volledig overeenkomen(en in één niet overeenkomen) in semantisch en stilistisch-functioneel opzicht. Wat de formele kant betreft kunnen ze volledig of gedeeltelijk overeenkomen.

C. Een niet-overeenkomend fraseologisch equivalent

De vergeleken eenheden zijn lexicaal in geen enkele component overeenkomstig, maar ze komen wel semantisch en pragmatisch-stilistisch overeen.

Nederlands: *leer om leer* – Tsjechisch: *zub za zub*

2. Niet-fraseologische equivalentie

Dit type equivalentie wordt ook “nul-equivalentie” genoemd. Voor de vergeleken talen bestaat geen equivalent met hetzelfde fraseologische karakter. De fraseologische eenheid wordt dan vervangen door:

A. Een expressief equivalent van één woord

Nederlands: *Jan Rap en zijn maat* – Tsjechisch: *plebs, chátra*

B. Perifrase:

alles is in kannen en kruiken – *vše je v pořádku*

C. De weergave van de letterlijke betekenis:

er zijn martelaars en apostelen – *jsou mučedníci a apoštolové*

3 Het praktische deel

3.1 A) Volledige equivalentie

Deze sectie levert een overzicht op van woordparen met de volledige equivalentie:

alfa en omega	alfa i/a omega
dag en nacht	den a noc
dag na dag	den po dni
dag noch uur	dne ani hodiny
droom en daad	sen a skutečnost
duizend en één	tisíc a jeden
eb en vloed	příliv a odliv
een en ander	jeden a týž
een of ander	jeden či druhý, ten či onen
een en andermaal	znovu a znovu
eer en geweten	čest a svědomí
eer en glorie	čest a sláva
hand in hand	ruku v ruce
handen en voeten	ruce a nohy
heen en weer	tam a zpátky
hemel en aarde	nebe a zem
her en der	tu a tam
hier en daar	tu a tam, sem a tam
hier en nu	tady a teď
hoeken en gaten	rohy a díry
hoop en vrees	naděje a strach
jong en oud	staří a mladí
kat en hond	pes s kočkou
kat en muis	kočka a myš
kort en goed	zkrátka/krátce a dobře
leven en dood	život a smrt
lief en leed	radost i zármutek
tijd en wijle	čas od času

lusten en lasten	radosti a strasti
melk en honing	mléko a strdí
melk en bloed	krev a mléko/mlíko
oog om oog	oko za oko
pais en vree	klid a mír
plussen en minnen	plusy a mínusy
tand om tand	zub za zub
van A tot Z	od á (až) do zet
van boven tot onder	odshora až dolů
van de wieg tot het graf	od kolébky do hrobu
van heinde en verre	zblízka i zdáli
van mond tot mond	od úst k ústům
van Pontius naar Pilatus	od Pontia k Pilátovi
van stukje tot beetje	kousek po kousku
vette en magere	tučné i hubené
vlees en bloed	maso a krev
voetje voor voetje	krok za krokem
vuur en zwaard	ohněm a mečem
water en brood	voda a chléb
water en vuur	oheň s vodou
wel en wee	vzestup a pád
wijd en zijd	široko daleko
willens en wetens	vědomí a svědomí

3.2 B) Volledige equivalentie

In deze sectie geef ik voor zover mogelijk uitdrukkingen en voorbeeldzinnen aan waarin de tweelingformules met volledige equivalentie voorkomen, telkens met de Nederlandse en de Tsjechische betekenis.

Elke bron wordt onder een nummer vermeld:

1 = Van Dale Idioomwoordenboek

2 = Nederlandse spreekwoorden, spreekwijzen, uitdrukkingen en gezegden.

F.A.Stoett

3 = www.speekwoorden.nl

4 = www.spreekwoord.nl

5 = www.spreekwoord.net

6 = Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné. Čermák, F., Hronek J., Machač, J.

7 = Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné I+II. Čermák, F., Hronek J., Machač, J.

8 = Nizozemsko - český slovník. Čermák, F., Hrnčířová, Z.

alfa en omega

de alfa en omega, de alfa en de omega
(het eerste en het laatste, het begin en
het eind) 1

alfa i/a omega, to první i to poslední 6

van A tot Z

van A tot Z

(van het begin tot het einde) 1

od A do Z 6

dag en nacht

dag en nacht

(onophoudelijk, voortdurend, 24 uur
per dag) 1

den a noc, dnem i nocí 6

dag na dag	dag na dag (elke dag weer, altijd maar door) 1 den po dni 6
dag noch uur	Hij weet dag noch uur. (Hij weet nergens van.) 4 Neví dne ani hodiny. 7
droom en daad	tussen droom en daad 1 (tussen wens en werkelijkheid, tussen denken en doen) Mezi snem a skutečností. 6
duizend en één	duizend en één (heel veel) 1 Tisíc a jeden. 6 De Duizend-en-één-Nacht. De vertellingen van duizend en één nacht. (heel veel) 1 Tisíc a jedna noc. 6
eb en vloed	eb en vloed 1 Přiliv a odliv. 6 Werelds goed is eb en vloed. (Aardse goederen komen en gaan.) 5 Koopmans goed is eb en vloed. (In handel heb je goede en slechte tijden.) 3 Dat komt als eb en vloed. (Dat wisselt nogal.) 3
een en ander	een en ander (het genoemde) 1 jeden a (ten)týž 6
een en andermaal	een en andermaal (bij herhaling, voor de keer, nog eens) 1

znovu a znovu, zas a znovu 6

Het gaat het ene oor in en het andere uit. 1

Jedním uchem to jde dovnitř a druhým zase ven. 7

een of ander

Het is het een of het ander (van twee moet er gekozen worden) 1

Je to jedno nebo druhé. 7

Buď to anebo to. 8

eer en geweten

naar eer en geweten (zo gewetensvol mogelijk) 1

Na svou čest a svědomí. 6

eer en glorie

eer en glorie

Čest a sláva. 6

Tot meerdere eer en glorie van iemand.

(Ter vergroting van iemands aanzien.

Zelfverheerlijking) 1

Pro/za čest a slávu. 6

hand in hand

Het gaat hand in hand met (dat gaat gepaard met, dat gaat samen met)1

jde to ruku v ruce s 6

handen en voeten

Met handen en voeten gebonden zijn.

(onvrij zijn, door verplichtingen nauwelijks vrijheid van handelen hebben) 1

Spoutaný na rukou i na nohou. 7

Iets handen en voeten geven (iets duidelijk concreet maken, iets realiseren)

Dát něčemu hlavu a patu.⁴⁵

⁴⁵ Gedeeltelijke equivalentie

heen en weer	het heen en weer 1 tam a zpátky 6
heinde en ver(re)	van heinde en ver(re) 1 (overal vandaan, van alle kanten) Z blízka i z dáli. 6 Van heinde en verre toestromen of samenkomen. 1
hemel en aarde	Hemel en aarde bewegen. (alles in het tellen) 1 Pohnout nebem i zemí. 8 Er is meer tussen hemel en aarde. (er bestaat meer dan men met de zintuigen kan waarnemen) 1 Jsou věci mezi nebem a zemí. 6 Het leek of hemel en aarde zouden vergaan. (bij een hevig onweer of een door iets anders veroorzaakt vreselijk kabaal) 1 Venku je boží dopuštění. ⁴⁶ 6
her en der	her en der (hier en daar, op verspreide plekken, naar alle kanten) 1 synoniem: hier en daar tu a tam , sem a(i) tam 6
hier en nu	Het hier en nu. (dat wat zich op dit moment en op deze plaats afspeelt, de werkelijkheid) tady a ted' 6

⁴⁶ Gedeeltelijke equivalentie.

hoeken en gaten	In alle hoeken en gaten. (overal, meestal in combinatie met <i>zoeken</i>) 1 V každém rohu a díře. 6
hoop en vrees	tussen hoop en vrees leven/zweren (in grote onzekerheid verkeren) 1 potácet se mezi nadějí a strachem 6
jong en oud	jong en oud (iedereen, ongeacht de leeftijd)1 staří (i) mladí 6
kat en hond	als kat en hond leven (veel ruzie maken met elkaar) 1 snášet se jako pes s kočkou 7
kat en muis	Een spel van kat en muis. (Een spel tussen de en overmachtige en een slachtoffer waarbij de kansen heen en weer lijken te gaan, maar waarbij de overmachtige meestal aan het langste intrekt) 1 Hrát si (s někým) na kočku a (na) myš. 6
kort en goed	kort en goed 1 zkrátka /krátce a dobře 6
leven en dood	tussen leven en dood zweven Potácet se mezi životem a smrtí.H+Č Een strijd op leven en dood voeren met (Vést boj na život a na smrt) H+Č
lief en leed	lief en leed (vreugde en verdriet, geluk en o ongeluk) 1 radost i zármutek, štěstí i neštěstí 6

	Lief en leed delen met iemand. 1(Samen goede dingen maar ook ongeluk meemaken.) Ruim zijn aandeel in 's werelds lief en leed gehad hebben (genoeg geluk en tegenslagen gekend hebben) 5
lusten en lasten	de lusten en de lasten (de voor- en nadelen)1 radosti a strasti 6
melk en honing	melk en honig mléko a strdí ⁴⁷ 6 Een land van melk en honing.(Een rijk land)1 Země oplývající mlékem a strdím. 6
melk en bloed	(Een tint) als melk en bloed (met een gezonde kleur) 5 Er uitzien als melk en bloed. (er gezond uitzien) 5 být jako krev a mlíko/mléko 7
oog om oog	oog om oog (wraak nemen) 1 oko za oko 6
pais en vree	het is pais en vree (alles is er rustig en vredig, nadat er ruzie is geweest)1 alles is weer pais en vree Klid a mír. 6
plussen en minnen	de plussen en minnen 1 (de voordelen en nadelen) ⁴⁸ klady a zápory, aktiva a/i pasíva 6

⁴⁷(Medové plástve,knižně a zastarale)<http://slovník-cizích-slov.abz.cz/web.php/slovo/strdi>

⁴⁸ Ontleend aan boekhouden

stukje en beetje	bij stukjes en beetjes (geleidelijk) 4 kousek po kousku 6
stukjes en beetjes	bij stukjes en beetjes (geleidelijk) 4 kousek po kousku 6
tand om tand	tand om tand (het kwaad met kwaad beloond) 1 zub za zub 6
tijd en wijle	bij tijd en wijle 1 (soms, zo nu en dan) čas od času 6
van boven tot onder	van boven tot onder (volledig) 4 Ook: van onder tot boven Odshora (až) dolů. 6
van de wieg tot het graf	Verzorgt worden van de wieg tot het graf. (gedurende het hele leven) 1 od kolébky do hrobu 6
van mond tot mond	Het gaat van mond tot mond. (Het wordt door iedereen verteld.: nieuwtjes, berichtjes, geruchten) 1 Jde to od úst k ústům. 6
van Pontius naar Pilatus	(iemand) van Pontius naar Pilatus sturen (Iemand steeds maar weer doorverwijzen zonder dat dit tot snel resultaat leidt.) 3 Od Pontia k Pilátovi. 7 Od čerta k d'áblu. 8
van stukje tot beetje	stukje bij beetje, bij stukjes en beetjes

	(geleidelijk) 3 kousek po kousku 6
vette en magere	De zeven vetten en de zeven magere jaren. (perioden van voor- en tegenspoed)1 Sedm let tučných a sedm (let) hubených. 6
vlees en bloed	een mens van vlees en bloed (natuurlijk mens) 1 z masa a krve/kostí 6 Mijn eigen vlees en (of) bloed. (Mij eigen familie/kinderen.) 5 Vlastní krev. 6
voetje voor voetje	voetje voor voetje (langzaam, stapje voor stapje) 1 voetje voor voetje lopen 1 (heel langzaam, heel geleidelijk) jít krok za krokem, kousek po kousku 6
vuur en zwaard	Iets te vuur en te zwaard bestrijden /verdedigen/verwoesten. (iets uit alle macht, met alle middelen bestrijden) 1 Potlačit/ničit/hubit ohněm a mečem. 7
water en brood	Op water en brood zitten/zetten. (gevangen zijn, in de gevangenis zitten, ook: zeer arm zijn) 1 Zavřít o chlebu a vodě. 7
water en vuur	water en vuur zijn (lijnrecht tegenover elkaar staan) 1 oheň s vodou 7

Het is water en vuur (Zij zijn precies het tegenovergestelde en kunnen het helemaal niet met elkaar vinden.) 3
Být jako oheň s vodou. 7

wel en wee

het wel en wee 1
vzestup a pád 6

willens en wetens

willens en wetens (Opzettelijk en bewust.)1
Podle nejlepšího (vědomí a) svědomí. 6

wijd en zijd

wijd en zijd (overal, naar alle kanten)
široko daleko 1
v šíři i v dál. 6
Het is wijd en zijd bekend.
(iedereen weet ervan) 3
Het is wijd en zijd verbreid. (Het is overal te vinden.) 1

3.3 Gedeeltelijke equivalentie

In deze sectie komen tweelingformules met de gedeeltelijke equivalentie in het Tsjechisch aan bod.

ach en wee	ach en wee bédování, naříkání 7 ach en wee roepen (uiting geven aan onvrede, negatieve ondertoon overdreven klagen) 1 bédovat a naříkat, hořekovat 8
altijd en eeuwig	ook: altoos en eeuwig (voortdurend, steeds maar weer) 1 navždy, natrvalo, na věčné časy 6
angst en beven	met angst en beven 1 (heel bezorgd, heel bang) Děs a hrůza. 6
appel en ei	Voor appel en een ei. (voor een kleinigheid) Voor een appel en een ei te kopen zijn. Vroeger: voor een leur en zeur te kopen zijn Za babku. 8
beurs en geweten	tussen beurs en geweten geplaatst zijn (een financieel goede - maar misdadige - zaak kunnen doen) 5 Smrdět kriminálem. 7
boe noch ba	boe noch ba zeggen (niets zeggen) 2 Neříct ani á ani bé. 7

bont en blauw	<p>iemand bont en blauw slaan (iem. een flink pak slaag geven) 1</p> <p>zmalovat někoho do modra</p> <p>seřezat až bude modrý 7</p>
boter en kaas	<p>De boter en de kaas te dik gesneden hebben. (Te veel verteerd hebben.) 5</p> <p>Rozházet/rozhazovat peníze.</p> <p>Rozfofrovat/roztočit peníze. 7</p>
botje bij botje	<p>botje bij botje leggen (samenleggen om te betalen) 2</p> <p>Složit se (na), sebrat peníze (na) 7</p>
broer en zus	<p>Dat is broer en zus. (Ze lijken erg op elkaar.)3</p> <p>Být si podobný jako vejce vejci. 7</p> <p>Být z jednoho/ze stejného hnízda. 6</p>
broertje en zusje	<p>Het is broertje en zusje. (Het is bijna hetzelfde. Het is daar altijd elf ogen.)3</p> <p>To je furt pět. 8</p> <p>Jeden za osmnáct a druhý bez dvou za dvacet (o lidech).8</p>
broertje of zusje	<p>Dat is broertje of zusje. (Dat is hetzelfde.)5</p> <p>To je pěšky jako vozem. 8</p>
dag noch datum	<p>Hij weet dag noch datum. (Hij weet van niets.) 3</p> <p>Neví dne, ani hodiny. 7</p>

David en Jonathan	Het is David en Jonathan. (Het zijn twee boezemvrienden.) 3 Přátelství na život a na smrt. 6
dichter en denker	Hij is een dichter en denker. (Dat is een beroepsschrijver.) 3 Člověk od pera; mistr pera; umělec slova. 6
dief en diefjesmaat	Het is dief en diefjesmaat (De een is al even erg, even slecht als de ander.)1 Jeden jako druhý. Jeden za osmnáct, druhý bez dvou za dvacet. 8
dik en dun ⁴⁹	door dik en dun (in alle omstandigheden)1 V dobrém i zlém. 6 Iemand door duk en dun steunen/ Door dik en dun volgen. (onvoorwaardelijk) 8 Stát při někom v každé situaci. 8 Vrienden door dik en dun. (Vrienden die in voor- en tegenspoed bij elkaar blijven.) Přátelství na život a na smrt. 6 Door dik en dun gaan voor iemand. (Alles doen voor iemand, zelfs het onaangenaamste.) Dát/vložit za někoho ruku do ohně. 7
distels en doornen	Onder distels en doornen zaaien.(Overbodig werk verrichten, zijn moeite verspillen)1 Nosit/vozit dříví do lesa. 7 Sisyfovská/Sisyfova práce. 6

⁴⁹ Volgens het Idioom Woordenboek Van Dale wordt met *dik* het zelfstandig naamwoord modder en met *dun* plassen regenwater bedoeld.

ditje(s) en datje(s)	<p>ditje en datje, ditjes en datjes (onbelangrijke zaken, kleine, onbeduidende wetenswaardigheden) 1 Bij dit en dat! Při všem co je svaté. 8 Allerlei ditjes en datjes. 8 Všechno možné. 6</p>
dood of gladiolen	<p>De dood of de gladiolen (alles of niets, grote risico nemen om een goed resultaat te behalen) 1 Ted',(a) nebo nikdy. 6</p>
dubbel en dik ⁵⁰	<p>Dat is dubbel en dik. (Dat is meer dan voldoende.) 3 Dost a dost. Až dost. 6</p>
dubbel en dwars	<p>dubbel en dwars (in zeer hoge mate, ruimschoots, rijkelijk) 1 dost a dost 6 Hij verdient het dubbel en dwars. Ten si to víc než zaslouží. 8 Po zásluze odměněný. 7 Iemand iets dubbel en dwars betaald zetten. (Zich wreken.) 4 Spočítat někomu něco/to is úroky. 7 Vrátit/oplatit/splatit to/něco někomu i s úroky. 7</p>
duim en vinger	<p>Vinger en duim naar iets likken. (Iets erg graag lusten.) 5 vingers en duimen aflikken (Iets erg graag lusten.) 5</p>

⁵⁰ Volgens het Idioom Woordenboek Van Dale is dit de in België gebruikelijke variant van wat in Nederland dubbel en dwars wordt genoemd.

	Olíznout všech deset/pět. 6 Met duim en vinger iemand iets instampen. (Iemand iets inprenten.) 2 Vtlouct někomu něco do palice. 7
duim en macht	Iemand iets instampen met duim en macht. (Iemand met alle mogelijke manieren iets duidelijk proberen te maken.) 3 Vtlouct někomu něco do palice. 7
dwazen en gekken	Dwazen en gekken schrijven op deuren en hekken. (Je moet niet overal je naam opzetten.) 3 Jména hloupých na všech sloupích. 8
eer en deugd	In eer en deugd (op een fatsoenlijke manier) vaak: in alle eer en deus 1 se vši počestností 6
eer en glorie	eer en glorie Čest a sláva. 6 Tot meerdere eer en glorie van iemand. (Ter vergroting van iemands aanzien. Zelfverheerlijking) 1 Pro/za čest a slávu. 6
erop of eronder	Het is erop of eronder. (Het is een kwestie van winnen of verliezen. Vaak gaat er een bepaalde dreiging uit van deze uitdrukking.) 1 Bud' vítězství nebo prohra. 6 (je to otázka) Bud' a nebo. Kdo z koho. 8

eten en drinken	Eten en drinken laten staan voor iets. (heel overhebben voor iets) 1 Nechat/nechávat něco stranou. 7 Dat is eten en drinken voor hem. Považuje to za nezbytné. 7
galg en rad	Voor galg en rad opgroeien/opwassen (een slechte opvoeding krijgen) 2 Zralý pro šibenici. 7
geld en goed	Geld en goed verspellen. (Alles verspellen.)1 Rozhazovat peníze. 7
glitter en glamour praal)	glitter en glamour ⁵¹ (uiterlijke pracht en nádhera a okázalost 8
God en iedereen	Van God en iedereen verlaten.(heel eenzaam) 1 Zůstat jako kůl v plotě. 7
goed en kwaad	Zo goed en zo kwaad als het gaat. (met alle beperkingen die er zijn) 1 Za každou cenu. 6
goedschiks of kwaadschiks	goedschiks of kwaadschiks(vrijwillig of gedwongen) 1 Als het niet goedschiks gaat dan moet het maar kwaadschiks. (Als het niet anders kan, dan moet het maar op de onsympatieke manier.) 4 Volky nevolky. 6

⁵¹ Volgens het Idioom Woordenboek Van Dale komt deze uitdrukking uit de wereld van film en tvsterren, oorsp.in het Engels.

grappen en grollen	grappen en grollen (idioterie, scherts) 1 Hij zit vol grappen en grollen. (Iemand die veel grappen maakt.) Dobrá/povedená/veselá kopa. 6
groen en geel	Groen en geel zien van nijd. (erg jaloers zijn) Ook: Groen en geel zien van jaloezie. 1 Zezelenat/blednout závistí. 6 Zich groen en geel ergeren. (zich vreselijk, mateloos ergeren) Vzteky zelený. 6 (Celý) zelený vzteky/vztekem/zlostí. 6
grof en groot	Hij heeft het grof en groot.(Hij is van alles voorzien.) 3 Má, co hrdlo ráčí. 6
haai en draai	In een haai en draai. (In een oogwenk) 3 Jedním mžikem oka. 6
haat en nijd	Het is haat en nijd tussen hen. 3 (Ze hebben een hekel aan elkaar.) Mají se v nenávisti. Chovají k sobě nenávist.7
hamer en aanbeeld	Tussen hamer en aanbeeld zijn.(in een benarde positie zitten) 1 Být/bejt v presu/lisu. 7 Octnout se mezi dvěma ohni. 7
hand en tand	met hand en tand (met alle middelen) 5 zuby nehty 6

Zich met hand en tand verzetten tegen iets.
(zich hevig verzetten tegen iets)³
Bránit se zuby nehty. 7
Met hand en tand verdedigen.⁸
Hájit zuby nehty. 8
Van de hand in de tand leven. (geen rekening
houden met de toekomst) 1
Žít z ruky do úst. 8

handel en wandel

iemand's handel en wandel
(iemand's gedrag) 1
něčí způsob života, něčí počínání. 8
jednání a chování, vše, co člověk dělá 8
Iemand's handel en wandel nagaan
(onderzoeken of iemand zich schuldig heeft
gemaakt aan bepaalde overtredingen)
Sledovat vše, co člověk dělá. Jeho jednání a
chování. 8

hap en snap

In hap en snap. 3
Na to tata. Na (to) šup. 6
Hij weet er een hap en een snap van. (Iets
van het één en iets van het ander.) 3
Ví špetku. 6

hard tegen hard

Het gaat er hard tegen hard. (Niemand geeft
toe.) 1
Přišla (padla) kosa na kámen. 7

haren en snaren

Alles op haren en snaren zetten. (Zijn uiterste
doen om zijn doel te bereiken, alles op alles
zetten.) 1
Nasadit všechny páky. 7

haring of kuit	Er haring of kuit van willen hebben.(Er het fijne van willen weten, precies willen weten hoe iets zit.) 1 Chtít se tomu dostat na kloub. 7
hart en nieren	in hart en nieren (door en door) 5 až do morku kostí 6
hart en ziel	met hart en ziel (met volledige inzet, volkomen ingewijd) 1 tělem i duší/ duší i tělem 6 Hij is er met hart en ziel bij. (Hij doet zeer gemotiveerd zijn best) 4 Z celé duše. (S) celou duší. 6 Celým srdcem. Z celého/plna srdce. 6
heer en meester	Ergens heer en meester zijn.(Ergens de baas zijn, het ergens volledig voor het zeggen hebben.)1 Být na něco/v něčem mistr. 7
heg en steg	over heg en steg 1 cestou necestou nebo cesta necesta 6
heg noch steg	Heg noch steg weten.(in het geheel de weg niet kennen) 1 Nevědět kudy/ jak na to/někoho. 7
hei of fij	te hei of te fij (van het ene uiterste in het andere) 2 Z bláta do louže/ z deště pod okap. 7

heug en meug	tegen heug en meug (Met grote tegenzin, je moet iets doen maar je wilt het niet.) 1 proti srsti, s nechutí, s nelibostí. 8
hoed en de rand	van de hoed en de rand weten (goed op de hoogte zijn, ergens alles van weten)1 Být na výši; být v obrazu/ve vobrazu. 7
hoeren en boeven	Hoeren en boeven zijn één gespan. (Zowel hoeren als boeven zijn slechte mensen.)3 Být z jednoho pytle. 7
hom en kuit	Met hom en kuit. (geheel) 4 V plné zbroji. 6
hom of kuit	Hom of kuit willen hebben.(duidelijkheid vragen, uitsluitel willen hebben) 4 Přijít něčemu na kloub. 7
hom noch kuit	Het is hom noch kuit. (Het is noch het één, noch het ander.) 4 Ani ryba ani rak. 7
hoog en droog	hoog en droog (weilig en wel) 1 hoog en droog zitten (Zich in een veilige positie bevinden, niet bedreigd worden door een gevaar.) 1 Sedět/být v suchu. Zůstat na suchu. 7
hoog en laag	iets hoog en laag volhouden (ondanks allerlei tegenwerpingen aan een bepaalde maning blijven vasthouden)1 stát/trvat na svém 7

hoog of laag	<p>je kunt hoog of laag springen (wat je ook doet en zegt, het helpt niet, al ga je op je kop staan)¹</p> <p>At' chceš nebo nechceš. 8</p>
hooi en gras	<p>te hooi en te gras (zonder orde, systeem of regelmaat, op willekeurige plaatsen en tijden)</p> <p>Dat gebeurt te hooi en te gras. (Het komt wel voor maar niet zo vaak.) 3</p> <p>Tu a/i tam.6</p>
huis en haard	<p>huis en haard (de woning en alles wat zich erin bevindt)¹</p> <p>domáci krb 6</p> <p>Van huis en haard verdreven worden. (Ver weg van huis door negatieve omstandigheden.) 4</p> <p>huis en haard verliezen</p> <p>Přijít o střechu nad hlavou. 7</p>
hutje en mutje	<p>Met hutje en mutje.(Met de hele boel.) 5</p> <p>Se vším všudy. 6</p>
hutje met mutje	<p>Ze namen hutje met mutje mee. (Zij namen alles mee wat er lag.) 3</p> <p>Se vším všudy. 6</p>
ijzer en staal	<p>Hij is van ijzer en staal. (Hij is erg sterk.)³</p> <p>Mít svaly z oceli/ze železa. 7</p>

jaar en dag	jaar en dag (al heel lange tijd) 5 sinds jaar en dag(al lange tijd) 5 na jaar en dag (na lange tijd) 2 Dlouhá léta. Léta letoucí. 6
Jan en alleman	Jan en alleman (iedereen, veel mensen, ook die er niets te maken hebben)1 Staří mladí. 6
kant noch wal	Kant noch wal raken. (Dat is onzin. Dat slaat nergens op)1 Nemít hlavu ani patu. Bez hlavy a bez paty.6
kap en heuvel	Kap en heuvel verliezen. (Alles verliezen.) Přijít o střechu nad hlavou. 7
kap en keuvel	kap en keuvel (de hele boel) 5 met kap en keuvel (met alles erop en eraan.)5 Se vším všudy. 6
kap noch keuvel	kap noch keuvel (niets) 2 Zhola nic. 6 Er is kap noch keuvel aan te vinden. 2
Keulen en Aken	Keulen en Aken zijn niet op één dag gebouwd (voor een grote onderneming is tijd nodig)1 Žádný učený z nebe nespád.7
kind noch kraai	Kind noch kraai hebben. (Geen bloedverwanten hebben, voor niemand te zorgen hebben.) 2 Sám a sám. 6

	Být jako kůl v plotě, být sám (bez příbuzných.) 8
koek en ei	koek en ei (helemaal in orde, helemaal in overeenstemming) 5 Jedna ruka . 8 Het is koek en ei tussen hen.(Ze zijn dikken vrienden. Alles goed tussen hen.) Jsou spolu za jedno. 7
kool en geit	De kool en de geit willen sparen. (Beide partijen in een conflict tevreden willen stellen.) 1 Udělat něco tak, aby se vlk nažral a koza zůstala celá. 7
kop en staart	Tussen kop en staart zit de beste vis. (Je moet niet in uitersten vervallen.) 3 Držet se zlaté střední cesty. Jít zlatou střední cestou. 7
kop noch staart	Daar is kop noch staart aan te vinden. (Daar geraak je niet uit wijs.) 5 Nebýt z něčeho (moc) chytrý/moudrý. 7
kort en bondig	kort en bondig (met weinig woorden) Prostě a jasně, prostě a krátce. 6
kort en klein	Alles kort en klein slaan/vernielen. (De hele inboedel kapot slaan.) 5 Rozbít na kousky, na padrt'. 7
kris en kras	Bij kris en kras volhouden. (bij hoog en bij laag volhouden) 1

Bij kris en kras zweren.(bij hoog en bij laag zweren) 5

Přisahat při všem, co je svaté. 8

kruis of munt

kruis of munt

Panna nebo orel. 8

Kruis of munt gooien. (ervoor loten) 5

Hodit si korunou. 7

kruis noch munt

Kruis noch munt hebben. (Geen geld hebben.) 5

Být bez koruny/halíře/krejcaru/groše. 7

kunst- en vliegwerk

Het gaat met kunst- en vliegwerk.

(Het gaat moeilijk) 4

Jen tak tak. S bídou. 6

kust en keur

te kust en te keur (in alle gewenste soorten, in overvloed) 1

Víc než dost. Nad obyčej. 7

land en zand

Dat gaat over land en zand. (Dat krijgt iedereen te horen.)3

Letět od ucha k uchu. 7

Nést se/šířit se/jít/letět od úst k ústům. 7

lang en breed

lang en breed (geruime tijd en uitgebreid)

al lang en breed (al lange tijd) 5

(Po) celý čas, (po) celou dobu. 6

leer om leer

leer om leer (iemand neemt wraak op een ander door hem hetzelfde aan te doen)1

Oplatit/splatit/oplácet/splácet někomu stejnou mincí. 7

links en rechts	links en rechts (op allerlei plekken, overal)1 Na všech stranách. Na každém kroku. Na každém rohu. Na všech stranách. 6
Luik en Hamburg	Hij kan Luik en Hamburg op. (Hij kan heel veel eten.) 3 Má bezedný žaludek. Má kachní žaludek. 6
lust en leven	Dat is zijn lust en (zijn) leven. (Dat is wat hij het allerliefste doet.)1 Radosti a slasti (života). 6
man en macht	Met man en macht (met leenmannen en bloedverwanten) 1 Vroeger: man en maagd 1 Spojenými silami. 6 Ergens met man en macht aan werken. (Met alle mogelijke middelen eraan werken.) 3 Dokázat něco spojenými silami. 7 Met man en macht helpen. (Iedereen helpt mee.) 4 Spojenými silami. Rukou společnou. 6
man en muis	met man en muis (met alles en iedereen) 5 Se vším všudy. 6 Met man en muis vergaan.(Allemaal de dood vinden.) 1 Utopit se /jít ke dnu se vším všudy. 7
man en paard	Man en paard noemen.(Niets verzwijgen.) První poslední. 6 Říct první poslední (všechno). 8

man en paardenkop	Anderhalve man en een paardenkop. (Bijna niemand, bij gelegenheden.) ¹ (Je jich tam) pět a púl. 7
melk en brood	Een tint als melk en brood.(Een gezonde kleur.) 4 být krev a mlíko/mléko 6
melk en water	Het is melk en water. Het is water en melk. (Het is een futloze zaak.) 5 Být bez chuti a bez zápachu. 7
merg en been	Door merg en been (gaan). (Diep doordringend) 4 Až do morku kostí. 6 Door merg en been dringen/snijden. (buitengewoon kwetsend of doordringend zijn) 5 Proniknout do morku kosti. 7
mooi en lelijk	Iemand uitmaken voor alles wat mooi en lelijk is. (iemand uitschelden) ¹ Vybít/vylít si na někom vztek. Zchladit si zlost na někom. 7
mossel noch vis	mossel noch vis (Men weet niet wat iets of iemand is. Het werk is niet goed gedaan.) ⁴ Ani ryba ani rak. 6
moord en brand	Moord en brand schreeuwen. (Zich ergens hevig over beklagen. Ook: veel misbaar maken ten onrechte.) 1 Řvát, jako když ho na nože berou. 7

moord en doodslag	Daar komt moord en doodslag van. (Het komt tot grote ruzie.) 1 Dospět na ostří nože. 7
naam en faam	te goeder naam en faam bekend staan (een goede naam hebben) 5 Mít dobré jméno (u někoho/mezi někým) Mít dobrou pověst. 7
nacht en ontij	bij nacht en ontij(den) (Op ongewone tijdstipen buiten de normale werkuren.)1 V pozdních nočních hodinách. 6
neus en lippen	Tussen neus en lippen.(Heel terloops gezegd) Tussen neus en lippen door. (Terloops.) 5 Het moet zo tussen neus en lippen gebeuren. (Het moet bijna ongemerkt gebeuren.) 5 Mezi řečí. Mimochodem. 6
nooit ofte nimmer	nooit ofte nimmer 1 Za žádných okolností. V žádném případě. 6
nul en generlei	van nul en generlei waarde (Niets waard.) De volgende variante komt voor: van nul en gener waarde 1 Být/nebýt na nic. Být/nebýt k ničemu. 6
ogen en oren	Ogen en oren te kort komen. (Heel veel indrukken tegelijk te verwerken krijgen.)6 Nevěřit/Nemoct uvěřit svým očím/vlastním očím/svému zraku. 7

oog in oog	Oog in oog. Tváří v tvář. 6 Oog in oog staan met de dood. (Zich in een levensbedreigende situatie bevinden.)
open en bloot	open en bloot (Zeer openlijk, zonder schaamte.) ¹ Na plnou pusu/hubu. 6 Říct někomu něco bez obalu. 7
paal en perk	Paal en perk stellen. (De grens leggen - een einde stellen aan) 5 Aan iets paal en perk stellen. (Er een definitief einde aan maken.) 5 Stanovit/určit/vytyčit hranici něčeho. 7
pak en zak	Met pak en zak. (Met het hele hebben en houden.) 5 Se vším všudy. 6 Ze zijn met pak en zak vertrokken. (Ze zijn vertrokken met alles wat ze maar mee konden nemen.) 3 Sebrat si/sbalit si své saky paky/svá fidlátka (a odejít). 7
part noch deel	Part noch deel aan iets hebben (Er niets mee te maken hebben.) 5 Nemít (s) nic společného. Být bez viny. 7
Pasen en Pinksteren	Als Pasen en Pinksteren op één dag vallen. (Nooit.) Až naprší a uschne(a nebude bláto.) 7

plak en gard	Plak en gard ontwassen zijn. (Ook zonder begeleiding wel kunnen leven.) 4 Vyletět z hnízda. 7
reilen en zeilen	Het reilen en zeilen. (De gang van zaken. De manier waarop iets toegaat.) Jak to leží a stojí. Se vším všudy. 8
pijn en moeite	Met pijn en moeite. (Met de grootste inspanning.) 4 Vší mocí. Mocí mermo. Vší silou nebo ze všech sil. S nasazením všech sil. 6
raad en daad	Met raad en daad. 1 Slovem i činem. 8 Met raad en daad bijstaan. (Iemand met alles bijstaan.) 4 Iemand met raad en daad bijstaan. (Iemand theoretisch en praktisch ondersteunen.) 4 Učinit slovo skutkem. 7
recht en reden	Met recht en reden (Op goede gronden, terecht.) 1 Po právu. 6
rep en roer	In rep en roer. (In grote opschudding) 5 In rep en roer zijn. (In grote opwinding of verwarring verkeren)5 Ve zmatku, v neklidu. 8 Zmatek nad zmatek. 6

rijp en groen	rijp en groen (Alles door elkaar, gezegd van een verzameling mensen of dingen van zeer wisselende kwaliteit: goed en slecht) 1 Pán nepán. 6
pot en pint	Tussen pot en pint (Terloops.)1 Een gesprek tussen pot en pint. (Dat is een gemoedelijk gesprek.) 4 Mezi řečí. Mimoходом. 6
rozengeur en maneschijn	rozengeur en maneschijn (toestand van gelukzaligheid)1 Mít každý den neděli. 7 Het kann niet altijd rozengeur en maneschijn zijn. (Er kan niet altijd geluk zijn.)1 Není pořád/vždycky posvícení. 7 Nemít každý den neděli. 7 Het is daar rozengeur en maneschijn.(Het is daar heel fijn.) 4 oude variant: rozengeur en dauwdropjes
schande en schande	Door schande en schande wijs worden. (Iets leren door een nare ervaring.)1 Door schade en schande wordt men wijs. (Van de fouten moet men leren.) 3 Chybami se člověk učí. 7
schering en inslag	Dat is schering en inslag. (Dat is de dagelijkse routine, wat normaal is.) 5 Na jedno brdo. Na jedno kopyto. 6
schots en scheef	schots en scheef (kriskras, door elkaar)1 Páté přes deváté. 6

schouder aan schouder	schouder aan schouder (Gezamenlijk) 3 bok po boku 6
slag of stoot	zonder slag of stoot (zonder het minste probleem) 1 Aniž hnul prstem. 7
smid en aanbeeld	Als de smid en het aanbeeld/aambeeld. (Een onafscheidelijk paar.) 5 David a Goliáš. 6
soorten en maten	In alle soorten en maten. (In grote verscheidenheid.)1 V hojné/nemalé/netušené míře. 6
spek en bonen	voor spek en bonen (zonder enige betekenis)5 pro parádu/okrasu/vokrasu/ozdobu/vozdubu7 Meedoen voor spek en bonen.(Er bij zijn en het gevoel hebben dat je meedoet maar eigenlijk niet echt meedoen.) 3 Hij zit er voor spek en bonen bij. (Hij telt niet mee.) 4 Být pro parádu. 7
staf en steun	Dat is zijn staf en zijn steun.(Hij is daar geheel van afhankelijk.) 3 Je to jeho bezpečná zástita. Ochranná ruka. 6
staart noch steel	Dat is staart noch steel.(Dat lijkt nergens naar.)1 Ani ryba ani rak. 6

stok en staf	Iemands stok en staf zijn. (Iemand tot steun zijn.) 1 Být bezpečná zástita. Ochranná ruka. 6
steen en been	Steen en been klagen. (Hevig klagen) Hořce si stěžovat. 7 Het vriest steen en been. (Het vriest heel erg hard.) 3 Mrznout až do morku kostí. 7 Oorspronkelijke versie: steen en been zweren 1
stoelen en banken	Voor stoelen en banken. (Zonder enig gehoor te krijgen.) 5 Voor stoelen en banken praten. (Zonder aangehoord te worden.) 4 Voor stoelen en banken preken. (Er wordt niet geluisterd.) 4 Mluvit naplano. Mluvit do větru. 7 Mluvit do prázdna, mluvit bez odezvy. 8
stoelen of banken	Onder stoelen of banken steken. (Verbergen) 5 Zachovat/uchovat/držet/podržet/chovat zachovávat něco v tajnosti. 7
strijk en strop	Strijk en strop krijgen. (Naast een voordeel ook een tegenvaller krijgen.) 3 Pyrrhovo/pyrrhové vítězství. 6
strijk en zet	strijk en zet (Altijd weer opnieuw.) 5 Znovu a znovu, zas a zas, zas a znovu. 6
taal noch teken	Taal noch teken horen/vernemen. (Niets van iemand horen.) 4

	Taal noch teken geven.(niets van zich laten horen) 5
Teeuwes noch Meeuwes	Hij weet Teeuwes noch Meeuwes. (Hij weet van niets meer, vooral gezegd van een beschonkene.) 2 Je na mol opilý. 7
tekst en uitleg	Tekst en uitleg geven. (Iets uitgebreid, tot de details toelichten.) 1 Vysvětlit do puntíku. 7
tot en met	tot en met (heel erg, door en door)1 skrz na skrz 8
van bakhuis naar stuurboord	Van bakhuis naar stuurboord zenden. 1 Posílat od čerta k d'áblu. 7
van haver tot gort	van haver tot (door en door) 5 skrz naskrz 7 Iemand van haver tot gort kennen.(heel goed kennen) Znát něco skrz nazkrz. 7. Iets van haver tot gort vertellen. (Iets zeer gedetailleerd en uitvoerig vertellen.)4 Líčit (někomu něco) podrobně/dopodrobna. 7
van haver tot gerst	van haver tot gerst (door en door) 5 skrz na skrz 7
van hier tot gunter	ook: van hier tot gunder, ginder of ginter (enorm, geweldig)1 Od Šumavy k Tatrám. 6 een informele variant: Van hier tot Tokio

van hot naar haar	van hot naar haar weten (Niets weten, een domoor zijn.) 1 Bejt na hlavu padlej. 7
van hot naar her	van hot naar her (heen en weer)1 Semhle támhle. Sem a tam. 6
van kop tot teen	van kop tot teen (helemaal)1 Od hlavy (až) k patě. 6
van man tot man	van man tot man (Met zijn tweeën, zonder inmenging van derden.)1 Mezi čtyřma očima. 6
van naald(je) tot draad(je)	van de naald tot (de)draad (zeer gedetailleerd)2 Do puntíku. Do poslední tečky 6 Hij weet het van de naald tot de draad. (Hij weet er alles van.) 3
van ouder tot ouder	van ouder tot ouder (De betekenis van <i>ouder</i> in deze verbinding is die van geslacht, eig. menschenleeftijd.) 2 van ouder tot ouder overgaan 8 Přecházet z pokolení na pokolení. 7
van top tot teen	van top tot teen (helemaal)1 Od hlavy (až) k patě. 6
velden of wegen	In geen velden of wegen. (Nergens, zelfs niet in de wijde omtrek.)1 Široko daleko. 6

vieren en vijven

Vieren en vijven hebben.

(Veel tegenwerpingen.) 4

Dělat drahoty. 7

Met veel vieren en vijven hebben. (Moeilijk doen en daarbij stevig vloeken.) 4

Iets met vieren en vijven doen. (Met bezwaar doen nadat je er lang over hebt nagedacht.)

Udělat to jen s velkými drahotami

(vytáčkami). 8

Dělat s něčím okolky. 7

vijven en zessen

Met veel vijven en zessen. (Na langdurig overweging, na veel gedoe en met veel tegenwerpingen of uitvluchten.) 1

Veel vijven en zessen (veel bedenkingen, omwegen) 5

Veel vijven en zessen maken (veel bedenkingen maken) 5

Hij heeft veel vijven en zessen. (Hij heeft erg veel opmerkingen.) 3

Dělat někomu/s něčím drahoty. 7

Mít kolem něčeho moc řečí. 7

vlag en wimpel

Met vlag en wimpel. (Uiterst succesvol) 4

Ze hebben 't gewonnen met vlag en wimpel.

(Ze hebben het overduidelijk gewonnen.) 4

Dosáhnout/dobýt vítězství. 7

Met vlag en wimpel slagen. (Met een zeer goed resultaat, glansrijk slagen, uitzonderlijke resultaten.) 1

Sklízet úspěchy. Uspět se slávou. 7

vloek en zucht	In een vloek en een zucht.(In heel korte tijd)1 V minutě/ ve vteřině. Jedním mžikem .6 Andere variant: In drie vloeken en een zucht 1 Andere variant: In twee vloeken en een kruisje. 1
voren en achteren	Ogen hebben van voren en van achteren.1 (Alles opmerken, ogen in zijn nek hebben.) Mít oči i vzadu. Mít oči všude. 7
vriend en vijand	vriend en vijand (Iedereen.Voor- en tegenstanders.) 1 Jeden každý. 6
vuur en vlam	In vuur en vlam staan. (Zeer enthousiast zijn. Ook: zeer verliefd zijn.) 1 Být (stát) v jednom ohni. 7 Vuur en vlam spuwen. (Erg hevig uitvaren.)1 Vyjet na někoho. 7
wal en schip	Tussen wal en schip vallen.(Van het een noch het ander voordeel hebben, alles net mislopen.)1 Sedět na dvou židlích. 7
water en bloed	water en bloed zweten (er erg veel moeite mee hebben) 5 Potit krev. 7
water en melk	Dat is water en melk.(Dat is eten zonder smaak.) 3 Být bez chuti a (bez) zápachu. 7

water en wind	Dat is water en wind. (Dat is eten zonder voedingsstoffen.) 5 Být bez chuti a (bez) zápachu. 7
weer en wind	In weer en wind (Ongeacht de weergesteldheid, als mensen iets heel gedreven doen en zich daarbij niet door slecht weer tegenhouden.)1 Door weer en wind gaan. (Slecht weer trotseren.) 4 Za každého počasí. V pohodě i nepohodě.6
weer of geen weer	weer of geen weer (ongeacht de weeromstandigheden, iets gaat door, vindt plaats) 1 Za každého počasí. V pohodě i nepohodě.6
wik of wak	Het is wik of wak. (Het is of het een of het ander; je zult moeten kiezen.) 3 Bud'/bud'to, (a)nebo. 6
wik noch wak	Hij zegt wik noch wak. (Hij is erg stil.)3 Neřekne ani á ani bé. 7
wil en dank	Tegen wil en dank. (Ondanks het feit dat je niet wilt, noodgedwongen.) 1 Volky nevolky. 6 Chtě nechtě; proti své vůli. 8 Dat deed hij tegen wil en dank.(Dat deed hij hoewel hij daar helemaal geen zin in had.) 4

wortel en tak

met wortel en tak (geheel) 5

z kořene 6

met tak en wortel uitroeien (geheel
uitroeien) 5

vymýtít/vyhladít/vyhubít něco z/do kořene 7

Het kwaad met wortel en tak uitroeien. (Het
slechte geheel vernietigen zodat het niet meer
terug kan keren.) 3

Een ondeugd uitroeien met wortel en tak.

(Het slechte helemaal verwijderen.) 4

zak en as

In zak en as (erg terneergeslagen)1

In zak en as zitten. (Diep ongelukkig zijn,
geheel verslagen zijn.)

Sypat si popel na hlavu. 8

ziel en zaligheid

Zijn ziel en zaligheid verkopen. (Alles doen
om iets te bereiken/hebben.) 4

Upsat duši čertu/d'áblu. 7

3.4 Nul-equivalentie

In deze sectie staan binominale verbindingen, die geen fraseologisch equivalent in het fraseologisch woordenboek vinden.

bar en boos	bar en boos (heel erg, streng, koud, guur, ruw) ¹ úděsný, strašlivý 8
brood en spelen	brood en spelen 1 (Datgene waarmee het volk tevreden wordt gehouden.) chléb a hry
dag en dauw	voor dag en dauw (vroeg in de morgen) ² před svítáním, před rozbřezkem 8
dominees en koster	Dominees en koster werken niet echt. ³ (Donderbuien zuiveren de lucht.) 3 Bouřka vyčistí vzduch.
dood en verderf	Dood en verderf zaaien. (moorden, mishandelen en plunderen op grote schaal) 1 Dood en verderf verspreiden. 8 Šířit smrt a zkázu. 8
duiven en haviken	duiven en haviken (Verzoeningsgezinde tegenover onverzoenlijke personen. In de politiek gebruikt.) ¹ holubice a jestřábi
frank en vrij	frank en vrij(erg vrijmoedig, onbeschoord) ¹ Otevřený, upřímný. 8

geuren en kleuren	Iets in geuren en kleuren vertellen.(iets uitgebreid en beeldend vertellen, met vermelding van alle bijzonderheden.)1 Barvitě (živě) líčit. 8
goed en wel	alles goed en wel, maar (als inleiding om bezwaren te noemen tegen iets wat de vorige spreker heeft genoemd) 1 To je všechno moc hezké, ale... 8
goed en bloed	goed en bloed (leven en bezittingen) 5 Peníze(majetek) a život. 8
haar noch pluim	Iemand van haar noch pluim kennen. (Iemand niet kennen.) 3 Neznat někoho vůbec.
handel en wandel	iemands handel en wandel 1 (iemands gedrag, een soortgelijke uitdrukking: het doen en laten van iemand) Jeho způsob života, jeho počínání, jeho jednání a chování, žití a bytí. 8 Iemands handel en wandel nagaan 1 (onderzoeken of iemand zich schuldig heeft gemaakt aan bepaalde overtredingen) Sledovat vše, co člověk dělá. Jeho jednání a chování. 8
haren of pluimen	Hij wil haren of pluimen van iets hebben. 3 (Hij wil het precies weten.) Chce to přesně vědět.

have en goed	have en goed(alles wat men bezit)1 movitosti a nemovitosti, všechen majetek 8
half en half	half en half(ongeveer, zo'n beetje) 1 Napůl. 8
haken en ogen	Veel haken en ogen. (Veel problemen) 5 Haken en ogen aan elkaar. Zádrhely, všelijaké potíže. 8
Herodes en Pilates	Herodes en Pilates zijn verzoend. 3 Het zijn vrienden als Herodes en Pilatus. (Twee voormalige vijanden werken nu samen voor een belangrijke zaak.) en.nl Herodes a Pilát se stali přáteli. ⁵²
horten en stoten	het horten en stoten (schoksgewijs, op een onregelmatige manier) met horten en stoten (Het gaat moeizaam) 4 kodrcavě, trhavě 8
hoe en wat	het hoe en wat 1 co a jak, skutečný stav věcí 8
hou en trouw	hou en trouw zijn (altijd trouw zijn aan land en vorst) 2 Zůstat věrný svému pánu.
ijs en weder	ijs en weder dienende(als het weer gunstig is, het hangt van het weer af) 1 Podle počasí.

⁵² http://www.dumbible.cz/v1/index_soubory/CEP/Lk.htm

ja of nee	te ja of te nee 1 (wel of niet, ongeduld, er moet nu een keuze gemaakt worden) ano nebo ne
Jap Rap en zijn maat	Jap Rap en zijn maat(gespuis, slecht volk, ook:iedereen) 1 plebs, chátra 8
Jip en Janneke	Jip en Janneke taal.(Eenvoudige taal.) 3 Jednoduchý jazyk.
Jut en Jul	Jut en Jul(kan staan voor onafscheidelijk, wat merkwaardig stel. Ook: in de betekenis van een doorsnee-echtpaar)1 Neodlučitelná dvojice. Povedený pár.
kant en klaar	kant en klaar (Het is helemaal gereed.)3 Úplně hotový. 8
kannen en kruiken	Alles is in kannen en kruiken. (Het is allemaal geregeld en voor elkaar.)1 To je úplně zařízeno. Všechno je v pořádku.
klip en klaar	klip en klaar (volkomen duidelijk)1 Úplně jasné.
koetjes en kalfjes	Over koetjes en kalfjes praten.(Over onbelangrijke, alledaagse dingen babbelen.)1 Mluvit o všem možném. 8

lach en traan	Een lach en een traan(hiermee wordt aangeduid dat een gebeurtenis of een boek, film, komisch als tragisch element heeft)1 Hořká komedie.
lachen en spel	Tussen lachen en spel zegt de zot zijn mening wel.(Vaak worden er op een vriendelijk manier(bijvoorbeeld een “grapje“) gemene dingen.) 3 Říct něco v pravou chvíli.
letterlijk en figuurlijk	Letterlijk en figuurlijk onpasselijk ergens van worden. (hoeft niet betekenen dat je daadwerkelijk gaat overgeven) 1 slovem i obrazem
leven en welzijn	Bij leven en welzijn.(Als ik dan leef en gezond ben.) 1 Dá-li Bůh, dopadne-li vše dobře(pak.); vyváznou-li životem. 8
martelaars en apostelen	Er zijn martelaars en apostelen (of propheten) (Men voegt deze woorden tot troost en bemoediging toe aan iemand, die een toberd is.) 2 Jsou mučedníci a apoštolové.
mijn en dijn	De uitdrukking <i>mijn en dijn</i> komt veel los voor. 1 Mé i tvé, můj majetek a tvůj Het mijn en dijn verwisselen (eufemistische uitdrukking voor stelen) Zich vergissen in het mijn en dijn (stelen)

Het verschil tussen mijn en dijn niet kennen
(Niet inzien dat goederen aan een ander
toebehoren.)

Zonder mijn en dijn zou de wereld een hemel
zijn. (Menselijke materialisme verstoort de
harmonie op aarde.)

natje en droogje

natje en droogje(spijs en drank) 5

Jídlo a pítí.

een natje en een droogje (iets te drinken en
iets te eten) 5

zijn natje en zijn droogje lusten(graag eten en
drinken) 5

Pochutnávat si na tom, co jí a pije.8

Zijn natje en droogje hebben. 8

Mít co jíst a pít. 8

Zijn natje en zijn droogje krijgen (Op tijd
voorzien worden van eten en drinken, goed
verzorgd worden, niets te kort komen.)

Dostat co jíst a pít.

oud en wijs

Oud en wijs genoeg zijn om iets te doen.
(zegswijze: genoeg levenservaring hebben
om zelf te kunnen beslissen.) 1

Být na něco dost starý a chytrý.

te pas en te onpas

Hij komt te pas en te onpas. (Wanneer hem
dat uitkomt, gewenst of niet.) 1

Příjde vhod i nevhod. 8

Perzen en Meden

(Een) wet van Perzen en Meden (of Meden
en Perzen). 2

	(Een wet zonder uitzonderingen.) To není nijak nemenné pravidlo. (Na) to není žádný zákon. 8
recht en slecht	Ze leven recht en slecht. (eenvoudig en eerlijk) ¹ Žít počestně.
schot en slot	schot en slot betalen (zijn burgerplicht naar behoren vervullen) ² Žít spořádaně.
stad en land	Stad en land aflopen voor iets. (Overal heengaan om iets te vinden of om iets te doen.) ³ Zkoušet to tak i tak (všelijak). 8
stel en sprong	Op stel en sprong. (Onmiddelijk) ⁵ Kvapně, znenadání, jen tak. 8
vandaag of morgen	vandaag of morgen (binnenkort) ¹ dnes nebo zítra
vast en zeker ⁵³	vast en zeker, zeker en vast (zeer zeker) zcela jistě
voetangels en klemmen	(Verborgen moeilijkheden, dreigend gevaar) Er zijn daar voetangels en klemmen. (Daar zitten nogal wat (verborgen) problemen aan.) ³ Úskalí. 8

⁵³ Volgens het Idioom Woordenboek van Dale komt deze uitdrukking uit de spreektaal.

wijntje en Trijntje

van wijntje en Trijntje houden (Van drank en vrouwen houden.)¹

Milovat víno a ženy. 8

wis en waarachtig

wis en waarachtig (zeer zeker) 1

In de spreektaal: vast en zeker

oude variant: wis en drie

Určitě. Jistě

4 Analyse

4.1 Een volledig overeenkomend fraseologisch equivalent

Totale overeenkomst bereiken de verbindingen met de gelijke semantische, syntactische en lexikale structuur.

a) volledige overeenkomst

de alfa en omega, de alfa en de omega – alfa i/a omega

van A tot Z – od á do zet

van boven tot onder – odshora až dolů

dag en nacht – dena noc

dag na dag – den po dni

dag noch uur – dne ani hodiny

tussen droom en daad – mezi snem a skutečností

duizend en één – tisíc a jeden

een en ander – jeden a (ten)týž

het ene oor in en het andere uit – jedním uchem dovnitř a druhým ven

een en andermaal – jednou a znovu

een of ander – to anebo to, jedno nebo druhé

eer en glorie - čest a sláva

hand in hand – ruku v ruce

hemel en aarde bewegen – pohnout nebem a zemí

tussen hemel en aarde – mezi nebem a zemí

her en der – tu a tam, sem a tam

tussen hoop en vrees – mezi nadějí a strachem

kort en goed – krátce a dobře

tussen leven en dood – mezi životem a smrtí

lief en leed - radost i zármutek

de lusten en de lasten – radosti a strasti

oog om oog – oko za oko

pais en vree – klid a mír

plussen en minnen – plusy a mínusy, klady a zápory

tand om tand – zub za zub

zeven vette en magere jaren – sedm let tučných i hubených
van heinde en verre - zblízka i zdáli
van Pontius naar Pilatus – od Pontia k Pilátovi
van vlees en bloed – z masa a krve⁵⁴
het wel en wee – vzestup a pád
van de wieg tot het graf – od kolébky (až) do hrobu

b) Tot de volledige equivalentie worden ook verbindingen met volgende afwijkingen gerekend.

Afwijkingen in het gebruik van voorzetsels en het artikel:

met handen en voeten gebonden zijn – být svázaný na rukou i na nohou
het heen en weer – tam a zpátky
het hier en nu – tady a teď
het een met het ander – tak či onak
naar eer en geweten – na svou čest a svědomí
een spel van kat en muis – hrát si na kočku a (na) myš
op leven en dood – na život a na smrt
een land van melk en honing – země oplývající mlékem a strdím
bij tijd en wijle – čas od času
van voren en van achteren – vpředu i vzadu
te vuur en te zwaard – ohněm a mečem
wijd en zijd – v šíři i v dál, široko daleko

Afwijkingen in de woordvolgorde:

eb en vloed – příliv a odliv
jong en oud – staří (i) mladí
er uitzien als melk en bloed – být jako krev a mlíko/mléko
op water en brood zetten – zavřít o chlebu a vodě

⁵⁴ Volgens Čermák (1988): Z masa a krve/kostí

Afwijkingen in de woordvolgorde en in het voorzetsel en /of het artikel:

als kat en hond – jako pes s kočkou

als water en vuur zijn – být jako oheň s vodou

Afwijkingen in het grammaticale getal (numerus):

in alle hoeken en gaten – v každém rohu a díře

van mond tot mond – od úst k ústům

willens en wetens – vědomí a svědomí

Afwijkingen in het gebruik van deminutieven:

voetje voor voetje – krok za krokem

*Een van de componenten wordt door een synoniem vervangen, tevens met
afwijking in het voorzetsel:*

van stukje tot beetje - kousek po kousku

bij stukjes en beetje – kousek po kousku

bij stukje en beetje – kousek po kousku

4.2 Een gedeeltelijk overeenkomend fraseologisch equivalent

In de grote groep van de gedeeltelijk overeenkomende fraseologische equivalenten komen de verbindingen volledig semantisch en pragmatisch overeen, maar wijken in lexicaal en morfosyntactisch opzicht af.

Tot deze groep behoren:

- a) equivalenten die één verschillend component bevatten, maar deze is tevens semantisch nauw verwant.

hij weet dag noch datum – neví dne ani hodiny
zich met hand en tand verzetten tegen iets – bránit se zuby nehty
met hand en tand verdedigen – hájit zuby nehty
van de hand in de tand leven – žít z ruky do úst
iets handen en voeten geven – dýt něčemu hlavu a patu
met hart en ziel – tělem i duší nebo duší i tělem
met raad en daad – slovem i činem
van kop tot teen – od hlavy až k patě

- b) Equivalenten met een volledig lexicaal ongelijke component en een volledig lexicaal overeenkomende component:

angst en beven – děs a hrůza
melk en brood – krev a mlíko/mléko
mossel noch vis – ani ryba ani rak

- c) Equivalenten die zich alleen door een kleinigheid onderscheiden, bijv: één component minder bevatten:

ach en wee - bědování
iemand bont en blauw slaan – zmalovat někoho do modra,
seřezat až bude modrý

in eer en deugd – ve vší počestnosti; se vší počestností

voor galg en rad opgroeien/opwassen – zralý pro šibenici
geld en goed verspellen - rozházet/rozhazovat peníze
hij is er met hart en ziel bij – z celé duše, s celou duší/ celým srdcem
hoog en droog zitten – sedět/být v suchu; zůstat na suchu
huis en haard – domácí krb
ergens heer en meester zijn - být na něco/v něčem mistr
kruis of munt gooien – hodit si korunou
door merg en been dringen – proniknout až do morku kosti
te goeder naam en faam bekend zijn – mít dobré jméno; mít dobrou pověst
(aan iets) paal en perk stellen – stanovit/určit/vytičit hranici něčemu
met raad en daad bijstaan – učinit slovo skutkem
met recht en reden – po právu
in alle soorten en maten – v hojné/nemalé/netušené míře
met tak en wortel uitroeien - vymýt/vyhladit/vyhubit něco z/do kořene
in vuur en vlam staan – být (stát) v jednom ohni
tegen wil en dank – chtě, nechtě; proti své vůli
zijn ziel en zaligheid verkopen – upsat duši čertu/d'áblu.

d) De syntactische structuur veranderd, waar het beeldkarakter van de hele eenheid bij niet gestoord is. De componenten zijn of identisch of stammen uit één betekenisveld.

ach en wee roepen – bědovat, naříkat
altoos en eeuwig – navždy, na věčné časy
dichter en denker – člověk od pera; mistr pera; umělec slova
dwazen en gekken schrijven op deuren en hekken – jména hloupých na
všech sloupích.
groen en geel zien van nijd – zezelenat/blednout závistí
zich groen en geel ergeren – zelený vzteky/vztekem/zlostí
van hot naar her – semhle, támhle; sem a tam
tegen heug en meug – s nechutí, s nelibostí, proti srsti
van hot naar her – semhle támhle, sem a tam
huis en haard verliezen – přijít o střechnu nad hlavou
hij is van ijzer en staal – má svaly z ocele/ze železa

jaar en dag, sinds jaar en dag, na jaar en dag - dlouhá léta, léta letoucí
de kool en de geit willen sparen – udělat něco tak, aby se vlk nažral a koza

zůstala celá

alles kort en klein slaan/vernien – rozbít na kousky, na padrt'
kruis noch munt hebben – být bez koruny/halíře/krejcaru/groše
met man en macht (helpen) – spojenými silami
ergens met man en macht aan werken – dokázat něco spojenými silami
moord en brand schreeuwen – řvát, jako když ho na nože berou
van nul en negerlei waarde – být/nebýt k ničemu; být/nebýt na nic
ogen en oren te kort komen – nevěřit svým očím/vlastním očím/svému zraku
part noch deel aan iets hebben – nemít (s) nic společného, být bez viny
met pijn en moeite – vší mocí, mocí mermo, vší silou nebo ze všech sil
taal noch teken horen/vernemen – nejevít známky života
tot en met – skrz na skrz
in zak en as zitten – sypat si popel na hlavu

e) Overeenkomende syntactische kant, maar geen lexicaal tegendeel:

boe noch ba zeggen – neříct ani á ani bé
door dik en dun – v dobrém i zlém
de dood of de gladiolen - teď,(a)nebo nikdy
dubbel en dik - dost a dost
dubbel en dwars – dost a dost
het is erop of eronder – je to buď vítězství nebo prohra
glitter en glamour – nádhera a okázalost
van hier tot gunter/gunder/ginder/ginter - od Šumavy k Tatrám
van hier tot Tokio – od Šumavy k Tatrám
hom noch kuit – ani ryba ani rak
kant noch wal raken – nemít hlavu ani patu
kruis of munt – panna nebo orel
oog in oog – tvář v tvář
van ouder tot ouder - z pokolení na pokolení
schouder aan schouder – bok po boku

de smid en het aanbeeld/ambeeld – David a Goliáš
staart noch steel – ani ryba ani rak
strijk en zet – znovu a znovu, zas a zas, zas a znovu
van top tot teen – od hlavy (až) k patě
wik noch wak zeggen - neřict ani á ani bé

f) De overeenkomst bestaat alleen in het betekenisveld, zowel de syntactische als de lexicale kant wordt überhaupt niet bewaard.

f1) niet-verbale fraseologismen

dat is broer en zus – být si podobný jako vejce vejci
het is broertje en zusje – to je furt pět; jeden za osmnáct a druhý bez dvou za dvacet

dat is broertje of zusje – to je pěšky jako vozem
het is David en Jonathan - přátelství na život a na smrt
het is dief en diefjesmaat – jeden jako druhý, jeden za osmnáct, druhý bez dvou za dvacet

vrienden door dik en dun – přátelství na život a na smrt
in een haai en draai – jedním mžikem oka
in hap en snap - na to tata; na (to) šup
hard tegen hard – přišla/padla kosa na kámen
in hart en nieren – až do morku kostí
over heg en steg – cestu necestou/ cesta
met hom en kuit – v plné zbroji
hom of kuit willen hebben – dostat se/přijít něčemu na kloub
te hooi en te gras – tu a/i tam
te hei of te fij - z bláta do louže/ z deště pod okap
met hutje en mutje – se vším všudy
Jan en alleman – straří mladí
met kap en keuvel – se vším všudy
kap noch keuvel – zhola nic
koek en ei – jedna ruka
het is koek en ei tussen hen – jsou spolu za jedno

te kust en te keur – víc než dost; nad obyčej
al lang en breed – (po) celý čas, (po) celou dobu
leer om leer – oplátit/splátit/opláčet/spláčet někomu stejnou mincí

links en rechts – na všech stranách; na každém kroku; na každém rohu
anderhalve man en een paardenkop – (je jich tam) pět a půl
bij nacht en ontij(den) – v pozdních nočních hodinách/hodinách nočních
tussen neus en lippen door – mezi řečí; mimochodem
open en bloot – na plnou pusu/hubu; bez obalu
met pak en zak – se vším všudy
het reilen en zeilen – jak to leží a stojí; se vším všudy
in rep en roer zijn – zmatek nad zmatek; ve zmatku, v neklidu
rijp en groen – pán, nepán
tussen pot en pint – mezi řečí
rozengeur en maneschijn - mít každý den neděli
dat is schering en inslag – na jedno brdo; na jedno kopyto,
schots en scheef – jeden přes druhého, páté přes deváté
zonder slag of sloot – aniž hnul prstem
dat is zijn staf en zijn steun – je to jeho bezpečná záštita; ochranná ruka
iemand's stok en staf (zijn) – bezpečná záštita; ochranná ruka
van man tot man – mezi čtyřma očima
van naald(je) tot draadje(je) – do puntíku; do poslední tečky
in geen velden of wegen – široko daleko
in een vloek en een zucht – v minutě/ve vteřině; jedním mžikem
vriend en vijand – jeden každý
dat is water en melk – být bez chuti a (bez) zápachu
dat is water en wind – být bez chuti a (bez) zápachu
in weer en wind – za každého počasí
weer of geen weer – v pohodě i nepohodě
het is wik of wak – buď/buďto, (a)nebo

f2) volgende woordparen zijn componenten van een verbaal fraseologisme:

tussen beurs en geweten geplaatst zijn – smrdět kriminálem

de boter en de kaas te dik gesneden hebben – rozházet/rozhazovat peníze;

rozfofrovat/roztočit peníze

botje bij botje leggen - složit se (na), sebrat peníze

iemand door dik en dun steunen/ door dik en dun volgen – stát při někom

v každé situaci

door dik en dun gaan voor iemand – dát/vložit za někoho ruku do ohně

distels en doornen zaaien – nosit/vozit dříví do lesa, Sisyfovská/Sisyfova práce

hij verdient het dubbel en dwars – ten si to víc než zaslouží

iemand iets dubbel en dwars betaald zetten – Vrátit/oplatit/splatit

to/něco někomu i s úroky.

met duim en vinger iemand iets instampen – tlouct někomu něco do palice

vinger en duim naar iets likken/vingers en duimen aflikken – olíznout všech

deset/pět

eten en drinken laten staan voor iets – nechat/nechávat něco stranou

van God en iedereen verlaten – zůstat jako kůl v plotě

hij zit vol grappen en grollen – dobrá/povedená/veselá kopa

dat is eten en drinken voor hem – považuje to za nezbytné

hij heeft het grof en groot – má, co hrdlo ráčí

alles op haren en snaren zetten – nasadit všechny páky

er haring of kuit van willen hebben – chtít se tomu dostat na kloub

ergens heg noch steg weten – nevědět kudy/ jak na to/někoho

van de hoed en de rand weten – být na výši; být v obrazu/ve vobrazu

hoeren en snoeren zijn één gespan – být/bejt z jednoho pytle

iets hoog en laag volhouden – stát/trvat na svém

je kunt hoog of laag springen – ať chceš nebo nechceš

ze namen hutje met mutje mee – se vším všudy

kap en heuvel verliezen – přijít o střechu nad hlavou

Keulen en Aken zijn niet op één dag gebouwd – žádný učený z nebe nespadl

kind noch kraai hebben – být jako kůl v plotě; sám a sám

tussen kop en staart zit de beste vis – držet se zlaté střední cesty/jít zlatou

střední cestou

daar is kop noch staart aan te vinden – nebýt z něčeho (moc) chytrý/moudrý
bij kris en kras zweren – přísahat při všem, co je svaté
het gaat met kunst- en vliegwerk – jen tak tak; s bídou
dat gaat over land en zand – od úst k ústům; letět od ucha k uchu
hij kan Luik en Hamburg op – má bezedný žaludek; má kachní žaludek
met man en muis vergaan – jít ke dnu se vším všudy
man en paard noemen – říct první poslední
het is melk en water – je to bez chuti a bez zápachu
iemand uitmaken voor alles wat mooi en lelijk is – vylít/vybit si na někom
vztek; zchladit si zlost na někom
daar komt moord en doodslag van – dospět na ostří nože
met pak en zak vertrokken - sebrat si/sbalit si své saky paky/svá fídlátka (a odejít)
als Pasen en Pinksteren op één dag vallen – až naprší a uschne (a nebude bláto)
plak en gard ontwassen zijn – vyletět z hnízda
het is niet altijd rozengeur en maneschijn – není pořád/vždycky posvícení;
nemít každý den neděli
door schande en schande wijs wordt men wijs – chybami se člověk učí
meedoen voor spek en bonen/ voor spek en bonen erbij zitten – být pro parádu
voor stoelen en banken praten – mluvit naplano, do větru, do prázdna
onder stoelen of banken steken - zachovat/uchovat/držet/podržet/chovat,
zachovávat něco v tajnosti
strijk en strop krijgen – Pyrrhovo/pyrrhovské vítězství
hij weet Teeuwes noch Meeuwes – ja na mol opilý
tekst en uitleg geven – vysvětlit něco do puntíku
van bakhuis naar stuurboord zenden – posílat od čerta k ďáblu
iemand van haver tot gort/gerst kennen – znát něco skrz na skrz
iets van haver tot gort vertellen – líčit něco podrobně
van hot naar haar weten – být na hlavu/rozum padlý
met veel vieren en vijven hebben/iets met vieren en vijven doen – udělat to jen
s velkými drahotami (vytáčkami)
met veel vijven en zessen/veel vijven en zessen maken – dělat drahoty;
mít kolem něčeho moc řečí

ze hebben 't gewonnen met vlag en wimpel - dosáhnout/dobýt vítězství
met vlag en wimpel slagen – sklízet úspěchy; uspět se slávou
tussen wal en schip vallen – sedět na dvou židlích

4.3 Niet overeenkomend fraseologisch equivalent

Tot deze groep behoren woordparen, die geen fraseologisch equivalent in het Tsjechisch hebben. Het woordpaar kan vervangen worden op meerdere manieren en op basis daarvan kunnen de equivalenten in drie subgroepen onderverdeeld worden.

a) De weergave van de letterlijke betekenis:

bar en boos – úděsný, strašlivý

brood en spelen – chléb a hry

dood en verderf – smrt a zkáza

duiven en haviken – holubice a jestřábi

half en half - napůl

have en goed – movitosti a nemovitosti

handel en wandel - jednání a chování

Herodes en Pilates – Herodes a Pilát

hoe en wat – co a jak

ja of nee - ano nebo ne

letterlijk en figuurlijk - slovem i obrazem

martelaars en apostelen - mučedníci a apoštolové.

mijn en dijn - mé i tvé

natje en droogje - jídlo a pití

oud en wijs – starý a chytrý

te pas en te onpas – vhod i nevhod

vandaag of morgen – dnes nebo zítra

van wijntje en Trijntje houden - Milovat víno a ženy.

wis en waarachtig - Určitě. Jistě

b) Perifrase

dominees en kosters werken niet echt – bouřka čistí vzduch
voor dag en dauw – před svítáním, před rozbřeskem
frank en vrij – otevřený, upřímný
iets in geuren en kleuren vertellen - barvitě (živě) líčit
alles goed en wel, maar – to je všechno moc hezké, ale
goed en bloed – peníze(majetek) a život
haken en ogen aan elkaar – zádrhely, všelijaké potíže
iem. haar noch pluim kennen – neznat někoho vůbec
haren of pluimen van iets hebben – chtít něco přesně vědět
het horten en stoten – kodrcavě, trhavě
hou en trouw zijn - zůstat věrný svému pánu
ijs en weder dienende – podle počasí
Jip en Janneke taal – jednoduchý jazyk
kant en klaar – úplně hotový
kannen en kruiken - to je úplně zařízeno; všechno je v pořádku.
over koetjes en kalfjes praten. - mluvit o všem možném
een lach en een traan - hořká komedie
tussen lachen en spel zegt de zot zijn mening wel. - Říct něco v pravou chvíli.
Bij leven en welzijn - Dá-li Bůh, dopadne-li vše dobře(pak.); vyvážnu-li
životem.
(Een) wet van Perzen en Meden - To není nijak nemenné pravidlo. (Na) to
není žádný zákon.
Ze leven recht en slecht. – Žijí počestně.
schot en slot betalen - Žít spořádaně.
Stad en land aflopen voor iets. - Zkoušet to tak i tak (všelijak).
Op stel en sprong. - Kvapně, znenadání, jen tak.
vast en zeker - zcela jistě
Er zijn daar voetangels en klemmen. - Úskalí.

c) Een expressief equivalent van één woord

Jan Rap en zijn maat – plebs, chátra
Jut en Jul – neodlučitelná dvojice, povedený pár

4.4 Bijzondere semantische en retorische kenmerken van de woordparen

Deze sectie houdt zich bezig met bijzondere semantische en retorische kenmerken van de woordparen.

De gelijkheid van beginklank, alliteratie:

botje bij botje, dag na dag, dag en dauw, hand in hand, oog om oog, tand om tand, voetje voor voetje, van mond tot mond, boe noch ba, bont en blauw, dag noch datum, dichter en denker, dubbel en dwars, glitter en glamour, groen en geel, grof en groot, half en half, hard tegen hard, Jip en Janneke, Jut en Jul, kant en klaar, kap en keuvel, kind noch kraai, kort en klein, kris en kras, kust en keur, leer om leer, lust en leven, man en macht, man en muis, ogen en oren, oog in oog, Pasen en Pinksteren, paal en perk, recht en reden, rep en roer, pot en pint, schande en schande, schots en scheef, schouder aan schouder, slag of stoot, staf en steun, staart noch steel, stok en staf, taal noch teken, van man tot man, van ouder tot ouder, van Pontius naar Pilatus, van top tot teen, vieren en vijven, water en wind, weer en wind, wik of/noch wak, ziel en zaligheid.

De woordparen zijn **synoniemen**, woorden met dezelfde betekenis:

kort en bondig, tijd en wijle, ach en wee, altijd en eeuwig, dwazen en gekken, heer en meester, huis en haard, moord en doodslag, nul en generlei, part noch deel, goed en wel, vast en zeker.

De woordparen zijn **antoniemen, tegenstellingen**: *dag en nacht, duiven en haviken, eb en vloed, goed en kwaad, hemel en aarde, ja of nee, jong en oud, kat en hond, lach en traan, leven en dood, pas en onpas, plussen en minnen, vandaag of morgen, water en vuur, goedschiks of kwaadschiks, hoog en/of laag, hooi en gras, hoop en vrees, raad en daad, stad en land, links en rechts, mooi en lelijk, vette en magere, wal en schip.*

Tegenpolen die door alliteratie aan elkaar verbonden worden:

lief en leed, lusten en lasten, wel en wee, dik en dun, erop of eronder,

Synoniemen die door alliteratie aan elkaar verbonden worden:

bar en boos, dief en diefjesmaat, dubbel en dik, geld en goed, grappen en grollen, nooit of nimmer, vuur en vlam, koetjes en kalfjes, wis en waarachtig.

Complementaire uitdrukkingen staan naast elkaar:

handen en voeten, have en goed, oud en wijs, pais en vree, angst en beven, broer en zus, broertje en(of) zusje, distels en doornen, duim en vinger, eer en deugd, eer en glorie, eten en drinken, hart en ziel, jaar en dag, kruis of munt, lachen en spel, natje en droogje, pak en zak, pijn en moeite, schering en inslag, soorten en maten, steun en toeverlaat, stoelen en/of banken, tekst en uitleg.

Woordparen met uniek component: *her en der, van heinde tot verre, altoos en eeuwig, heg en/noch steg, heug en meug, hou en trouw, hutje en/met mutje, kap en keuvel, man en maagd, rep en roer, strijk en zet, strijk en strop, van haver tot gerst, van hier tot gunter, van hot naar haar, van hot naar her, hap en snap, te hoi of te fij.*

Variatiemogelijkheid. De volgorde van de componenten is willekeurig, de betekenis van het woordpaar verandert niet.

Aken en Keulen – Keulen en Aken

duim en vinger – vinger en duim

melk en water – water en melk

willens en wetens – wetens en willens

melk en water – water en melk

Perzen en Meden – Meden en Perzen

vast en zeker – zeker en vast

van boven tot onder – van onder tot boven

vlees noch vis – vis noch vlees

wortel en tak – tak en wortel

Componenten van de woordparen in pluraal: *stukjes en beetjes, plussen en minnen, dwazen en gekken, distels en doornen, grappen en grollen.*

Conclusie

Het onderwerp van mijn onderzoek was binominale tweelingformules in het Nederlands in confrontatie met het Tsjechisch. Het doel was overeenkomsten en verschillen in binominale tweelingformules vast te stellen.

Tot de eerste stap van het onderzoek behoorde de samenstelling van een corpus van Nederlandse binominale woordparen. Dit corpus werd opgebouwd vanuit het Van Dale idioomwoordenboek, Nederlandse spreekwoorden, spreekwijzen, uitdrukkingen en gezegden van F.A. Stoett en internetbronnen met spreekwoorden. De vaststelling is, dat de binominale woordparen ook in de Tsjechische taal bestaan, ze worden echter niet in zo'n grote mate vertegenwoordigd. Het Nederlandse corpus telt 280 fraseologische binominale woordparen. In de meeste gevallen tref je meerdere passende uitdrukkingen aan, er kan niet slechts één Tsjechisch equivalent vastgelegd worden, en omgekeerd.

Ik heb me afgevraagd hoe de woordparen zich naar hun morfologische, syntactische en semantische kenmerken laten indelen. Ik heb de woordparen binnen de indeling van Fleischer geplaatst. Het onderzoek heeft laten zien dat de meeste woordparen binnen het corpus zelfstandige naamwoorden zijn (*vlees en bloed*). In enkele gevallen hebben we te maken met een zelfstandig naamwoord dat een substantivische vorm van een werkwoord is (*het reilen en zeilen*). In andere constructies komt een bijwoordelijke (*groen en geel*) of bijvoeglijk naamwoord (*kort en goed*) voor. Sommige woordparen bevatten een component die niet zelfstandig voorkomt, zogenaamde unieke component (*strijk en zet*).

De woordparen worden door een voegwoord of een voorzetsel verbonden. Het meest voorkomende voegwoord is *en*, verder ook *of*, *noch*, *ofte*. *Ofte* is de oude vorm van *of*, die alleen nog gebruikt wordt in het voegwoord *oftewel* en in de vaste uitdrukkingen *nooit ofte nimmer* en *ja ofte nee*. Uit voorzetsels zijn het: *na*, *tegen*, *voor*, *van – naar*, *van – tot*. Binnen de structuur van een zin zijn de binominale woordparen in grote mate afhankelijk van een werkwoord (*tussen leven en dood zweven*).

Wat de semantische kant betreft kunnen de woordparen een constructie van twee tegenstellingen (*links en rechts*), synoniemen (*nooit of nimmer*) of complementaire uitdrukkingen (*pak en zak*) vormen. Opvallend zijn retorische kenmerken, zoals

alliteratie(*hand in hand*) en een willekeurige volgorde van de componenten bij sommige woordparen(*vast en zeker – zeker en vast*).

Een deel van de binominale woordparen komt fraseologisch volledig overeen met de Tsjechische equivalenten(22% van het totale aantal). Waarvan een klein deel van deze constructies(12% van het volledige corpus) de totale overeenkomst bereikt wat betreft de semantische, syntactische en lexikale structuur. Voorbeelden: *hier en daar = tu a tam; dag en nacht = den a noc; hand in hand = ruku v ruce*.

Tot de volledige fraseologische equivalentie worden ook verbindingen met kleine afwijkingen gerekend, het zijn afwijkingen in het gebruik van voorzetsels(*bij tijd en wijle – čas od času*), in de woordvolgorde(*jong en oud=staří i mladi*), in het grammaticale getal(*in alle hoeken en gaten=na každém rohu a díře*), in het gebruik van deminutieven(*ditjes en datjes=to i ono, to a to*), en componenten vervangen door een synoniem(*van stukje tot beetje=kousek po kousku*).

De hypothese dat de zelfstandige woordparen een kleine groep vormen en dat de gedeeltelijke fraseologische equivalentie een aanzienlijk grote groep voorstelt, werd bevestigd. In de grootste groep met de gedeeltelijke fraseologische equivalentie wijken de uitdrukkingen in hun lexikale en morfosyntactische opbouw af. De lexicale verschillen berusten op een vervanging van één van de lexemen door een semantisch nauw verwant woord(*hij weet dag noch datum=neví dne ani hodiny*) en door een ander woord(*mossel noch vis=ani ryba ani rak*). Verder zijn het equivalenten die één component minder bevatten(*geld en goed verspellen=rozházet peníze*), equivalenten met de veranderde syntactische structuur waar het beeldkarakter van de hele eenheid niet bij gestoord is, de componenten stammen uit één betekenisveld(*in zak en as zitten=sypat si popel na hlavu*), equivalenten met overeenkomende syntactische kant, maar met geen lexicaal tegendeel(*boe noch ba zeggen=neříct ani á ani bé*) en equivalenten waar de overeenkomst alleen in het betekenisveld bestaat(*open en bloot=na plnou pusu*.)

De morfosyntactische verschillen berusten op weglating van een element van de verbinding(*met hand en tand verdedigen=hájit zuby nehty*).

Binnen de gedeeltelijke equivalentie zijn enkele dingen opvallend die het waard zijn om vermeld te worden. In de volgende voorbeelden hebben twee synonieme Nederlandse frasemen één semantisch equivalent in het Tsjechisch: *dat is water*

en melk; dat is water en wind – být bez chuti a bez zápachu; het is broertje en zusje; het is dief en dieffesmaat – jeden za osmnáct a druhý bez dvou za dvacet; wik noch wak zeggen; boe noch ba zeggen – neříct ani á ani bé.

In dit voorbeeld hebben twee synonieme Nederlandse woordparen een semantisch equivalent in het Tsjechisch die in zijn letterlijk betekenis met één van de twee Nederlandse synoniemen overeenkomt: *Van Pointius naar Pilatus; van stuurboord naar bakboord - od Pontia k Pilátovi.*

Zoals al vermeld zijn woordparen vaak aan een werkwoord gebonden. Dit vooral bij woordparen met gedeeltelijke equivalentie. Opvallend is dit voorbeeld: *dik en dun. Vrienden door dik en dun = přátelství na život a na smrt; door dik en dun gaan voor iemand = dát za někoho ruku do ohně.* In beide voorbeelden heeft de woordpaar dezelfde structuur met het voegwoord *en*. Het eerste voorbeeld heeft equivalent met een binominaal woordpaar en de andere niet. Bij het tweede voorbeeld is alleen de semantische kant gelijk.

Kruis of munt = panna nebo orel; kruis of munt gooien = hodit si korunou. Deze voorbeelden laten zien dat een binominale constructie gebonden aan een werkwoord niet een binominale equivalent krijgt, in tegenstelling tot de zelfstandige woordpaar. Het blijft alleen maar een component van de woordpaar. In dit geval wordt de woordpaar door een zelfstandig naamwoord vervangen. In andere gevallen kunnen het bijwoordelijk naamwoord (*iem. bont en blauw slaan = zmalovat někoho do modra*) of bijvoeglijk naamwoord (*altoos en eeuwig = navždy*) zijn, die de woordparen vervangen. Het laatst genoemde voorbeeld komt zelfstandig voor, maar equivalent is geen woordpaar.

Het binominale woordpaar *ach en wee* wordt zelfstandig gebruikt en het equivalent is een substantivische vorm van een werkwoord *bědování*. In verbinding met het werkwoord (*ach en wee roepen = bědovat, naříkat*) verdwijnt de nominale betekenis volledig.

De woordparen *hom of kuit (willen hebben), (het is) hom noch kuit* en *(met)hom en kuit* verschillen in het voegwoord en hun betekenis is ook verschillend.

Aan de andere kant zijn er gevallen zoals *broertje en zusje, broertje of zusje* voorbeelden daarvan, dat de verandering van een voegwoord de betekenis niet kan veranderen. *Het is broertje en zusje = to je jeden za osmnáct a druhý bez dvou za dvacet; dat is broertje of zusje = to je pěšky jako vozem.*

Weinig Nederlandse binominale woordparen vinden in het Tsjechisch geen fraseologisch equivalent. Zulke woordparen werden onder de derde type equivalentie, zog. nul-equivalentie, geplaatst en in drie subtypen onderverdeeld.

Bij de ene type werd de fraseologische voorpaar vervangen door een expressief equivalent van één woord (*Jan Rap en zijn maat=plebs, chátra*). Sommige niet idiomatische woordparen hadden een letterlijke betekenis in het Tsjechisch, zoals: *duiven en haviken= holubice a jestřábi* of *martelaars en apostelen=mučedníci a apoštolové*. De meeste fraseologische eenheden werden vervangen door perifrasede (*over koetjes en kalfjes praten=mluvit o všem možném*).

Resumé

Diplomová práce byla zaměřena na skupinu frazeologických spojení, binominální spojení v nizozemštině. Binominální spojení byly porovnávány v konfrontaci s češtinou, cílem bylo zjistit morfosyntaktické a semanticko-lexikální shody a rozdíly. Teoretická část byla věnována morfologickému, syntaktickému a sémantickému popisu frazeologických párů. Zároveň byla podána obecná charakteristika a klasifikace frazeologismů se stručným historickým přehledem. Poslední část teoretické části se zabývá typy ekvivalence. Praktický díl zahrnuje korpus nizozemských frazeologismů a jejich českých překladů, které jsou podle stupně ekvivalence rozděleny do tří skupin. Korpus byl sestaven manuálně a jako hlavní zdroj sloužil Van Dale Idioom Woordenboek. Postupně byl doplněn dalšími frasémy z *Nederlandse Spreekwoorden, spreekwijzen, uitdrukkingen en gezegen* od F.A. Stoett a třech webstránek, které obsahují seznam přísloví. Korpus obsahuje celkem 280 nizozemských binominálních konstrukcí a je dále v praktické části analyzován podle typu ekvivalence. Úplnou frazeologickou ekvivalenci má 22% z celkového počtu binominálních párů. Do tohoto typu ekvivalence patří také spojení s malými odchylkami, jako je použití jiné předložky, čísla, zdobněliny, pořádek slov nebo nahrazení jednoho komponentu synonymem. O úplné sémantické, syntaktické a lexikální shodě se dá hovořit u 12% binominálních konstrukcí z celého korpusu.

Potvrdila se hypotéza, že existuje pouze malá skupina samostatně se vyskytujících binominálních konstrukcí. Binominální konstrukce se většinou pojí na sloveso. Dále bylo potvrzeno, že největší skupinu představuje ekvivalence částečná. Výrazy uvnitř této skupiny se liší lexikálně a morfosyntakticky, je u nich však zachována pragmatická a semantická stránka. Pouze malá část binominálních spojení nemá frazeologický ekvivalent v češtině a byla nahrazena buď doslovným překladem nebo parafrází.

Tato práce byla zjištěním, že binominální frazeologická spojení jsou v nizozemštině poměrně dost zastoupený fenomén, měla by mu proto být věnována větší pozornost.

Résumé

The presented diploma thesis is concerned with the group of phraseological combinations, namely binominal phrases in Dutch. Binominal phrases are compared to Czech; the goal is to investigate morphosyntactic and semantic-lexical congruence and difference. Theoretical part deals with morphological, syntactical and semantic description of phraseological pairs. At the same time, general characteristics and classification of phrasemes, accompanied by a brief historical overview, has been put together. Last part of the theoretical chapter is concerned with the types of equivalence. Practical part includes a corpus of Dutch phraseologisms and their Czech translations, which are distributed to three groups according to the degree of equivalence. The corpus has been set up manually, the main source being Van Dale Idioom Woordenboek. Further on, it was expanded by additional phrasemes taken from *Nederlandse Spreekwoorden, spreekwijzen, uitdrukkingen en gezegen* by F.A. Stoett, as well as by expressions from three websites, which contain lists of proverbs. In total, the corpus contains 286 Dutch binominal phrases, which are in the practical part subsequently analyzed according to the type of equivalence. 22% out of all binominal pairs are marked by total phraseological equivalence. This type of equivalence subsumes combinations with minor deviations, e.g. usage of a different preposition, number, diminutive, word order, or replacement of one component by a synonym. 12% of all binominal phrases reveal total semantic, syntactical and lexical equivalence.

The hypothesis, that there is only a small group of independently occurring binominal phrases, has been confirmed. Binominal phrases are usually governed by the verb. Furthermore, it has been confirmed that the largest group is formed by partial equivalence. The expressions within this group differ lexically and morphosyntactically, their pragmatic and semantic side stays however unaltered. Only a small part of binominal phrases does not have a phraseological equivalent in Czech, and these were thus replaced by their literal translation or paraphrases.

This thesis presents a finding that binominal phrases in Dutch are relatively quite common phenomenon; more attention should therefore be paid to this area.

Literatuurlijst

Burger, Harald, Annelies Buhofer, Ambros Sialm(1982). *Handbuch der Phraseologie.* De Gruyter: Berlin

Burger, Harald(1988). *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen.* Berlin

Čermák František(1982). *Idiomatika a frazeologie češtiny.* Universita Karlova: Praha.

Čermák František, Renata Blatná(1995). *Překladová lexikografie. In: Manuál lexikografie.* H&H. Praha

Čermák František, Jiří Hronek , Jaroslava Machač(1988). *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné.* A-P. Academia: Praha

Čermák František, Jiří Hronek, Jaroslava Machač(1988). *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné.* R-Ž. Academia: Praha

Čermák František, Jiří Hronek, Jaroslava Machač(1988). *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné.* Academia: Praha

Čermák František, Zdenka Hrnčířová(1997). *Nizozemsko-český slovník.* LEDA spol.s.: Praha.

Filipec Josef(1985). *Problematika konfrontace v lexikální zásobě. In: Slovo a slovesnost.* Praha.

Fleicher Wolfgang(1997). *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache.* Niemeyer:Tübingen.

Groot, H. De(red.)(1999). *Van Dale Idioom woordenboek. Verklaring en herkomst van uitdrukkingen en gezegden*, Van Dale Lexicografie: Utrecht-Antwerpen.

Karlík Petr, Marek Nekula, Zdenka Rusínová (eds.)(1995). *Příruční mluvnice českého jazyka*.SPN: Praha.

Kowalska-Szubert(1996). *De kool en de geit. Nederlandse vaste verbindingen met een dier- of plantelement*.Led: Utrecht.

Málková Kateřina(2003). *Nederlandse frazeologie in vergelijking met Tsjechische en Duitse frazeologie*. In: *Neerlandica Wratislaviensia XIV*.Wroclaw

Sterkenburg, P.G.J. Van(1990). *Naar een basis-frazeologie voor niet moedertaalsprekers*. In: *Handelingen Regionaal Colloquium Neerlandicum*, Budapest.

Verstraten Linda(1992). *Vaste verbindingen. Een lexicologische studie vanuit cognitief-semantisch perspectief naar frazeologismen in het Nederlands*. Leiden dissertation.

Internetbronnen:

<http://www.dbnl.org/tekst/stoe002nede01/>

<http://www.spreekwoord.nl>

<http://www.spreekwoord.net>

www.spreekwoorden.nl

<http://idioom.hasbuz.nl/> (2007)

<http://www.onzetaal.nl/advies/spreekwoord.php>

BIJLAGE

ach en wee

alfa en omega

alles en wat

altijd en eeuwig

altoos en eeuwig

angst en beven

appel en ei

bar en boos

bij nacht en ontij

blik of blozen

bloemetjes en bijtjes

boe noch ba

bont en blauw

boter en kaas

botje bij botje

broer(tje) en (of) zus(je)

brood en spelen

buigen of barsten

dag aan dag

dag en dauw

dag en nacht

dag na dag

dag noch uur

David en Jonathan

dood of gladiolen

dichter en denker

dief en diefjesmaat

dik en dun

distels en doornen

ditjes en datjes

dood en verderf

doornen en distels

droom en daad
dubbel en dik
dubbel en dwars
duim en vinger
duivel en moer
duiven en haviken
duizend en een
dwazen en gekken
eb en vloed
een en ander
een en andermaal
een of ander
eer en deugd
eer en geweten
eer en glorie
erop en eraan
erop of eronder
eten en drinken
frank en vrij
galg en rad
geld en goed
geuren en kleuren
glitter en glamour
god en iedereen
goed en bloed
goed en kwaad
goed en wel
goedschiks of kwaadschiks
grappen en grollen
groen en geel
grof en groot
haar noch pluim
hap en snap
haren of pluimen

haken en ogen
half en half
hamer en aanbeeld
hand en tand
hand in hand
handel en wandel
handen en voeten
hard tegen hard
haren en snaren
haring of kuit
hart en nieren
hart en ziel
have en erf
have en goed
hebben en houden
heen en weer
heer en meester
heg noch steg
hemel en aarde
her en der
Herodes en Pilates
het doen en laten
heug en meug
hier en verder
hier en nu
hoed en rand
hoeken en gaten
hoeren en boeven
hoeren en snoeren
hom of kuit
hoog en droog
hoog en laag
hoog of laag
hoop en vrees

horten en stoten
hou en trouw
huis en haard
huis en have
huis en hof
hutje en mutje
hutje met mutje
ijs en weder
ja of nee
jaar en dag
Jan en alleman
Jan Rap en maat
Jip en Janneke
jong en oud
Jut en Jul
kannen en kruiken
kant en klaar
kant noch wal
kap en (of noch) keuvel
kat en hond
kat en muis
Keulen en Aken
kind noch kraai
klip en klaar
koek en ei
koetjes en kalfjes
kool en geit
kop en staart
kop noch staart
kort en bondig
kort en goed
kris en kras
kruis of munt
kunst- en vliegwerk

kust en keur
lach en traan
lachen en spel
land en zand
lang en breed
leer om leer
letterlijk en figuurlijk
leur en zeur
leven en dood
leven en welzijn
lief en leed
links en rechts
los en vast
Luik en Hamburg
lust en leven
lusten en lasten
man en maagd
man en macht
man en muis
man en paard
man en paardenkop
martelaars en apostelen
melk en bloed
melk en brood
melk en honing
melk en water
merg en been
mijn en dijn
mooi en lelijk
moord en brand
moord en doodslag
mossel noch vis
muis en olifant
naam en faam

nacht en ontij(d)
natje en droogje
neus en lippen
nooit ofte nimmer
nul en generlei
ogen en oren
om en om
oog in oog
oog om oog
open en bloot
oud en wijs
paal en perk
pais en vree
pak en zak
part noch deel
pas en onpas
Pasen en Pinksteren
penningwijs en pondzot
Perzen en Meden
pijn en moeite
plak en gard
plussen en minnen
pot en pint
raad en daad
recht en reden
reilen en zeilen
rep en roer
rijden en rossen
rijp en groen
rozengeur en maneschijn
schande en schande
schering en inslag
schot en lot
schots en scheef

schouder aan schouder
slag of stoot
smid en aanbeeld/aambeeld
snit en naad
soorten en maten
spek en bonen
stad en land
staf en steun
staart noch steel
steen en been
stel en sprong
stoelen en banken
stoelen of banken
stok en staf
strijk en strop
strijk en zet
stukje en beetje
stukjes en beetje
taal noch teken
te hei of te fij
te hooi en te gras
te kust en te keur
tekst en uitleg
tijd en wijle
toeters en bellen
tot en met
van a tot z
van bakhuis naar stuurboord
van de hand in de tand
van de wieg tot het graf
van haver tot gort
van haver tot gerst
van heinde en verre
van hier tot gunter

van hier tot Tokio
van hot naar haar
van hot naar her
van mond tot mond
van naald(je) tot (den) draad(je)
van ouder tot ouder
van Pontius naar Pilatus
van stukje tot beetje
van top tot teen
vandaag of morgen
velden of wegen
vette en magere
vier aan vier
vieren en vijven
vijven en zessen
vis noch vlees
vlag en wimpel
vlees en bloed
vloek en zucht
voetangels en klemmen
voetje voor voetje
voren en achteren
vriend en vijand
zur en zwaard
vuur en vlam
wal en schip
water en bloed
water en brood
water en melk
water en vuur
weer en wind
weer of weer
wijd en zijd
wijntje en Trijntje

wik of wak

wik noch wak

wil en drank

willens en wetens

wis en waarachtig

wortel en tak

zak en as

ziel en zaligheid